

TÜDŐS S. Kinga

“Viseljetek gondot magatokról”

A felterjai református egyház 19. századi jegyzőkönyve

(Kivonat)

A bemutatásra kerülő múlt századi egyházi jegyzőkönyv 84 oldalas kézirat, és hetvenkét éven át (1801-1873) rögzítette a felterjai református egyház történetének fontosabb eseményeit. A jegyzőkönyvet Kézdivásárhelyi SZABÓ Antal lelkész, majd 1833-ban bekövetkezett halálától utóda, Uzoni ZAIZON István írta. Különös értéke egyebek között abban rejlik, hogy szól az 1802. évi földrengést megelőző templomépületről és annak berendezési tárgyairól, gondosan feljegyezve minden feliratot, ezzel egyben a templom 18. század végi - 19. század eleji történetének kronológiáját is összeállítva.

Az egyház fontosabb eseményeit rögzítő, lelkipásztorait, mestereit felsoroló, javait lajstromba foglaló, gyakran olvasmányos jegyzőkönyvek minden egyháznál előfordulnak. A parókiákon, levéltárakban, esetenként könyvtárakban vagy magántulajdonban őrzött kéziratok egyaránt nélkülözhetetlen forrásai a népiségtörténet, településtörténet, helytörténet és művelődéstörténetnek. Általuk teljesebb képet rajzolhatunk népünk szellemi múltjáról, tárgyi hagyatékáról.

Közismert az a pótolhatatlan veszteség, amelyet évszázadokon át a gondosan védett jelentősebb egyházak féltve őrzött emlékei szenvedtek. Milyen lehetett vajon a kisebb települések egyházaiknak tulajdonában lévő tárgyi és írásos emlékek sorsa? A pusztulás/pusztítás méretét gyakran fel sem mérhetjük. Ezért tartozunk hálával mindazok-

nak, akik a templom ápolása mellett jegyzékbe foglalták az egyház közösségének fontosabb eseményeit, megemlékeztek híveik kegyes cselekedeteiről, s a gyakran művészi értéket hordozó tárgyak és berendezések számba vételét sem hanyagolták el. Leírásukkal, igaz, csak árnyalataiban mentették át az elpusztult alkotások művészi értékét, de feladatukat becsülettel teljesítették. Nehéz, de hálás örökséget hagytak nemcsak a történészek, művészettörténészek, de az egyházak fiai számára is. Tollvonásaikat őrző feljegyzéseik azonban ennél többet jelentenek számunkra. A különböző alkalmakkor felsorolt nevek rögzítésével lehetőséget teremtettek (a temetőekben található sírfeliratok kiegészítéseként) a szóbanforgó falu felekezeti, népességi vonatkozásainak feltérképezésére, egyben emléket állítva a megmaradás körülményeit állandóan ápoló és alakító közösség munkálkodásáról, művészet iránti fogékonyságáról.

Történetírásunk ilyen jellegű becses darabja az itt bemutatásra kerülő múlt századi egyházi jegyzőkönyv. Az eddig kiadatlan, félbörkötésbe foglalt, 84 oldalra terjedő kézirat hetvenkét éven át (1801-1873) rögzítette a felterjai ref. egyház történetének fontosabb eseményeit. Ezt megelőzően még két protokollumot említ a jegyzőkönyv; az egyik 1741-ből, a másik 1782-ből származott.

Az 1801-től keltezett jegyzőkönyvet Kézdivásárhelyi SZABÓ Antal papságának 16-dik esztendejében kezdte el írni, majd 1833-ban bekövetkezett halálától utóda, Uzoni ZAIZON István folytatta a beszámolót kisebb-nagyobb megszakításokkal 1873-ig. Különös értéke egyebek között abban rejlik, hogy szól az 1802. évi földrengést megelőző templomépületről és annak berendezési tárgyairól. A nagy károkat okozott földrengés után pedig részletesen leírta a renoválási munkálatok menetét, felsorolta a “kegyes adakozókat”, valamint a munkálatokat vezető, vagy az ott jelenlévő mesteremberek neveit. Egyszóval leírásával egy olyan templomépületnek állított emléket, amely ma már nem létezik, csupán az írott szó alapján gazdagíthatja Erdély középkori templomépítészének emléktárát. (Lebontva 1900 után.) A szerző nem maradt adós a templom “bonuminak”: asztalok, padok, karzatok, a kancsók és tányérok, vala-

mint a harangok leírásával sem. Kézdivásárhelyi SZABÓ Antal szorgalmasan lemásolt minden feliratot, amely a templom falát, a karzatokat, s a szószékeket díszítette, nem gondolván arra, hogy ezzel egyben a templom 18. század végi - 19. század eleji történetének kronológiáját is összeállította.

A feljegyzések jelentős része a templomvár együttesére vonatkozik. A templom épületének története azonban jóval korábban kezdődött, valamikor a 13. század vége felé. A kezdetben az Aporok magánbirtokát képező Feltorját 1301-ben, majd 1324-ben oklevél említi¹. A falu főterén Szent Márton tiszteletére emelt templom semmiben sem tért el a 13. századi székelyföldi falusi templomépítés stílusától. Egyhajós, kerek szentélyű, résablakos épületéhez hasonlót a környéken máshol is építettek (Réty, Gidófalva, Gelence, Zalán és mások). Bejáratát homokkőből faragott, egyenes záródású ajtókeret szegélyezte. Hengertaggal szegélyezett sima orommezéjében, a kor szokásához híven esetleg domborművet is tervezhettek. Elkészült-e vagy sem, esetleg mit ábrázolhatott, de leginkább tervezett-e, már semmit nem írhatunk.

Nagyjából így nézhetett ki az a kistemplom, amelynek Péter nevű papja 1332-ben a pápai tizedet begyűjtő subcollektoroknak 18 régi banalist fizetett, annyit, amennyit egy közepes méretű egyházi közösségnek kijárt².

Az évszázadok során dúló harcok, a természeti katasztrófák, járványos betegségek ellenére a falu lakossága gyarapodott. Egyházuk épülete alkalmatlanná válva a megszorodott hívek befogadására, a kisméretű románkori templomot, feltehetően a 16. század első évtizedében lebontották. Helyére tágasabb, világosabb épületet emeltek különálló harangtoronnyal. Keleti részén a hosszított, poligon záródású szentélyét bordás boltozattal fedték, amely még az 1802. évi földrengést is átvészelte. A jegyzőkönyvben erről így olvashatunk: “párkányos bolthajtással régi módilag, de azonban igen szépen vagon béboltozva”.

A szentélyt két keskeny, magas csúcsíves ablak világította meg. Ívmezéjében vidékiesen formált, kettős lóhereív feletti rozetta alakú kőrácsok díszlegettek. Ablaktányérjait ónba foglalták.

A gótikus szentélyből nyíló sekrestyeajtó felett hajdanában kőtábla állott. Egy régi feljegyzésből megtudjuk, hogy rajta a következő szöveg volt olvasható: “ANNO 1516. IN HONOREM SANCTI EPISCOPI, STEPHANUS APOR”³. ORBÁN Balázs az eredeti felirat szövegével kapcsolatban – amelyet maga sem látott -, megjegyzi, hogy annak évszáma feltehetően hibásan volt leolvasva, mert a “templom a felirat évszámánál jóval régebbinek látszik”⁴.

Való igaz, a templom régebbi. Az évszám viszont helyesen volt leolvasva, ugyanis a jelzett időben az Apor családnak élt egy István nevű fia, aki már tíz évvel a felirat keletkezése előtt, 1506-ban az agyagfalvi gyűlésen Kézdivásárhely küldöttként szerepelt. Sőt a továbbiakban még úgy is említik, mint “Conditoris Templi Felső-Torjensis”, azaz a felsőtörjai templom patronussa⁵. Ezt az Apor család 1674-ben készült genealogiájának egy töredéke is megerősíti, ahol a következőket olvashatjuk: “APOR Ilona, a ki pusztán hadta volt Bálványos várát leánykorában... [fia] BUCSA Mátétól István, aki építette a felső-torjai templomot 1516-ban”⁶.

A felirat kapcsán a szövegben előforduló erexit (erecit-állítattott) gondolkoztathat el. Ebben az esetben építetett a szó helyes értelmezése, hiszen a kőtábla felirata nem a templom alapítására, hanem annak nagyméretű átépítésére vonatkozik⁷. Alapításának korai voltát a már említett kő ajtókeret valamint a pápai tizedjegyzék ékesen bizonyítja. A templomot 1516-ban tehát nem alapították, hanem az előző románkori épületét részben lebontva, helyére egy új templomot emeltek, amely új formájában valóban új alapítás.

Gótikus épületét a 19. század előtt többször javították. A szentély falára rögzített feliratok alapján az egyikre 1679 nyarán került sor, amikor: “SACRA HOSREGNANTE ILLUSTRISSIMO AC CELSISSIMO DOMINO D[OMI]NO[RUM] MICHAELE APAFFI PRINCIPE TRANSILVANIA RENOVATA EST PER ECCLESIAM REFORMATAM FEL TORJENSEM ANNO DOMINI 1679. DIEBUS JUNII”⁸. A második felirata a fél évszázaddal későbbi javítási munkálatok idején került feljegyzésre. Szövege: “HOC

TEMPLUM EVANGELICO REFORMATUM AD SACRO SANCTAE TRINITATIS UNI DEI GLORIAM RENOVATUM PER ECLESIAM REFORMATAM FELSŐ TORJA, KARTHNA ET FELSŐ VOLAL TEMPORE ET INDUSTRI[IA] ALT. CURATORIS G[ENEROSUM] D[OMINORUM] GABRIELIS KÖNTZEI DE KARATHNA JUR. ASS[ES]ORIS COTTUS ALBENSIS IN ANNO DOMINI 1726”⁹.

1798-ban a gótikus szentélybe “egy szép ujj Chorust” emeltek. Felirata tanúsítja, hogy: “EZEN CHORUS ÉPÍTETETT AZ NEM/ES/ FELSŐ TORJAI REFORMATA ECCLESIA KÖLTSEGEN 1798”-ban. Valamivel később készült el az orgona. Felirata: “TEKINTETES MOHAI SIGMONDNÉ KÖNTZEI LIDIA KÖLTSEGEN KÉSZÜLT ORGONA A FEL TORJAI REFORMATA TEMPLOMBA 1800”.

Gótikus szentélye csaknem 300 éven át az épület ékessége. Az 1802. évi földrengés azonban alaposan megrongálta. A történeteket a szemtanú kézdivásárhelyi SZABÓ Antal így jegyezte fel: “Az 1802-dik esztendőben, Oktobernek 26-dikán Demeter napján, déli 12 óra után mintegy másfél fertállal, oly rettenetes földindulás lén egész Háromszéken és Bartzaságon, amilyent a mostani emberi rend soha se érzett és tapasztalt. Emiatt Háromszéken sok szép templomok és tornyok öszve omlottak, leszakadoztak, haszonvehetetlenné tétettek. Ekkor szakadoza bé, a mi fennebb leírt dicsőséges fel-torjai reformatum templomunknak boltozattya is [...] a templom tetejéig felmenő Gebir is a szívárvány [diadalív] felett leomlék”. Ekkor esett áldozatul számos környékbeli középkori templom épülete (Bikfalva, Sepsiszentgyörgy stb.).

A szentélyt a hajótól négy lépcsőfok választotta el. ORBÁN Balázs feljegyzése alapján “ez emelkedés a hoszszentély alatt lévő, most befalazott altemplom tette szükségessé”¹⁰. Az 1801. évi leírásból viszont azt is megtudjuk, hogy a “kő szívárvány” azaz a csúcsos diadalív “két lábainál két temető boltocszkák vagy kriptácskák találtak, szépen kiboltozva”. A prédikáló szék alatti kriptácskába temették el KÖNTZEI Gábort, a feltorjai egyház egyik “buzgó, érdemes” pártfogóját.

A régi szószerket a 18. század utolsó évtizedében újjal cserélték fel. A “papi catedrát” “ÁDA ILONA ISTEN DICSŐSÉGÉRE KÉSZITETTE 1794 áprilisnek 26-dik NAPIÁN”. Koronáját a felirat szerint “T[EK]I[N]T[E]T[ES] BÁRDI ELEKNÉ SZABOSZLAI REBEKA T[EK]I[N]T[ETES] KÖNTZEI ISTVÁNNÉ SZABOSZLAI ÉVA TEKINTETES KÖNTZEI LAJOSNÉ VAJNA SUSÁNNÁ KÉSZITETÉK AZ MAGOK KÖLTSEGEKEN K[ÉZDI]V[ÁSÁRHELYI] JANTSÓ SÁMUEL ASZTALOS ÁLTAL Anno 1792”.

A hajót az 1802. földrengést megelőzően deszkamennyezet fedte. Eredeti állapotában, hasonlóan a szentélyhez, bordás hálóboltozat díszítette. Erre utalhatott ORBÁN Balázs megjegyzésével, amikor a fal mentén emelkedő, felül párkányzatot tartó oldaloszlopokról szólt.

A feltorjai templom legértékesebb darabja annak idején a déli bejáratot keretező, már említett románkori ajtókeret volt. A bejáratot előzőleg egy zsendellyel fedett fatornác védte, a következő felirattal: “RENOVATA KÖNTZEI ANDRÁS FELESÉGIVEL HENTER KRISZTINÁVAL, 6 OCTOMBRIS 1800 ESZTENDŐBEN, BARTUS MÁRTON MESTER EMBER ÁLTAL”.

Az 1802. évi földrendés tehát alaposan megrongálta a templom épületét. A falu lakossága nem késlekedett rendbehozatalával. A munkálatok három évig (1803-1805) tartottak. Befejezésekor a szentély keleti oldalfalára a következő feliratot festették: “EZEN REFOR[MATA] TEMPLOM KŐ BOLTYA A RETTENTŐ FÖLD-INDULÁSBAN LESZAKADVÁN AZ 1802. ESZTENDŐ OKTÓB[ER] 26-DIK NAPIÁN AZ ISTEN SEGEDELME ÁLTAL UJRA ÉPÍTETETT TEK[INTETES] KÖNTZEI FARKAS UR CURATORSÁGÁBAN KOVÁTS FERENTZ MEGYE BIRÓSÁGÁBAN K[ÉZDI]V[ÁSÁRHELYI] SZABÓ ANTAL PAPSÁGÁBAN ANNO 1805. DIE 15-ta JUNY”.

A tönkrement belső berendezéseket is ez alkalommal újították fel. A nyugati, régi karzat helyére újat emeltek. A rombadőlt kórus régi felirata a következő volt: “CZINTOS ISTVÁN ÉS JÁNOS, KOTSIS DANIEL, BARTOK MÁ-

TÉ, CECELE MIHÁLY, VOLLONTS MIHÁLY, KOVÁTS ANDRÁS ÉS PÉTER 'PÉTER KOVÁTS TSINÁLTATTA 1688"-ban.

Az új karzat már más felirattal ékeskedett: "A FEL TORJAI REF. EKKLÉZIA KÖLT-SÉGIN ÉPITETTET 1805-ben", "AZ UR AZ Ő SZENTSÉGES TEMPLOMÁBAN VAGYON, RETEGJE AZÉRT ŐTET MIND AZ EGÉSZ FÖLD NÉPE HAB. 2. 20".

A földrengéskor az 1791-ben készült régi úrasztala is odaveszett. Az új asztal elkészítésére, a régi mintájára, a kézdívsárhelyi céhes élet jónevű asztalosát, Kézdívsárhelyi JANCSÓ Sámuel-t bízta meg. Az 1804-ben elkészült asztal költségeit KÖNTZEI András és felesége HENTER Krisztina állotta.

Az 1802. évi földrengés, a "séreelmes és keserves romlás" után a templom épületének új-jáépítési javítási munkálat terhei alól senki nem vonhatta ki magát. Részt vett abban nemes és szolga egyaránt. Ha tehette, pénzt adományozott, ha nem, maga erejével járult hozzá a munkálatok előmeneteléhez. Volt aki szekeret bocsájtott, esetleg fogatot hajtott s szállította az építőanyagot a templom építéséhez. Gelencéről deszkát szállítottak a beszakadt mennyezet felújítására, a bereckiektől pedig alabástrom követ vásároltak a bolthajtás vakolására. Mások követ törtek, téglát raktak, maltert kevertek a templom körül létrejött kis építőtelepen.

A templomépület rendbehozatalánál dolgozó, a berendezési tárgyak kijavításával foglalkozkodó néhány mesterember nevét is megismerhettük a jegyzőkönyvből. Ekkor dolgozott itt a kézdívsárhelyi ERDŐ József ács mester fiával együtt, valamint, SZÁJLER Péter kőműves pal-lér és a már említett Kézdívsárhelyi JANTSÓ Sámuel asztalos.

1838-ban újabb földrengés sújtotta a vidéket. Ekkor omlott le a templomépület nyugati része, a diadalív és a szentély meghasadozott. Javításával 1841-ig késlekedtek, amikor végül LAND Andrást és egy PALLÉR nevű kőműves mestert, valamint BARTUS Ferencz ács mestert bízta meg a javítási munkálatok elvégzésével. 1843-ban a templom épülete felújítva ismét a falu büszkesége.

A fentiekben leírt templomépület, berendezési tárgyai, értékes falfeliratai ma már nem léteznek. A század első negyedében (1914-1918) lebontva e régi templomot, helyére új épületet emeltek, amely formájában hasonló az előzőhöz, funkciója is azonos, de újjászületésével múltunk egyik értékes emlékét számúzta tárgyi életünk színteréről.

A 16. században megnagyobbított templom védelmére kőfalat emeltek. A kis udvart is magába foglaló, ovális alaprajzú terméskőfal eredeti állapotában magasabb volt, felső negyedében körben védőfolyosó húzódott. A "veszedelmes időkben" a várudvarba menekült lakosság védelemre talált, hiszen a templomvár erősségéről az idők folyamán mindvégig úgy írtak, mint soha be nem vehető várról ("ocupari munguam poteverit")¹¹. A múlt század elején a várfal még mindig "régii erőss falként" emelkedett a templom épülete köré, bár a "KOZMA Ilona lakó házának gyümölcsös kertje felől" volt egy rész "senyvedő om-lással", olvashatjuk a jegyzőkönyvben.

A várfal délkeleti oldalán nyíló bejárat fő-lé kőből tornyot emeltek, amelynek szintjéről alkalmas kilátás nyílt a védelemre, felderítésre egyaránt. Az alul zárt toronytest felső részén, az övpárkány alatt nyíló, kifele rézsűsen szűkülő lő-résszerű ablakok a torony 16. század eleji építésére utalnak. Az udvar felől ma is látható gótikus kapunyílás a szomszédos Dálnok templomvára hajdani tornyának csúcsíves bejáratára emlékeztet. Később, 1770-ben a bejáratot befalazták, szomszédtságában a várfalon újabb kaput nyitottak.

E középszerű torony a múlt század elején még vakolatlan. A jegyzőkönyv szavaival élve "nintsen a fala megfejrítve, úgy látszik, hogy ez előtt se volt". Vakolására, "fejéjítésére" 1818-ban került sor, amikor feltehetően – a földrengést követően – a megpedezett torony helyrehozatala, vakolása és meszelése KÖNTZEI András és felesége HENTER Krisztina gondoskodásából valósulhatott meg. Az immár fehéren ékeskedő torony külső-felső oldalára, valamint a várudvar felé nyíló résablaka köré indás-leveles díszítményeket festettek. A kőművesmunka kifizetésére PÉCSI Imréné SZÉKELY Klára 100 német forintot áldozott. A torony fedelének "fejésítésére" szükséges összeg-

gel pedig KÖNTZEI Ilona ajándékozta meg az egyházat. Lanternás sisakját a templom erdejéből kitermelt bükkfából készített zsendellyel fedték.

A bejáratot védő torony egyben a harangtorony szerepét is betöltötte. A feltorjai templom kisebb, "tisztá szép szavú" harangjának felirata "ANNO 1731. CURAVIT FIERI REFORMATATA FEL TORJENSIS ECCLESIA HENRICUS LAP. CORONENSIS". A ma is meglévő harang a brassói harangöntő Henrikus LAMPEN műhelyében készült, s nem egyedüli LAMPEN-alkotás e vidéken¹². Más egyházak is fordultak megrendelésekkel a brassói harangöntő mesterhez. 1693-ban a lisznyói, 1697-ben a lemhényi közösség igényeit elégítette ki a mester szép reneszánsz harangjainak elkészítésével. LAMPEN 1693 és 1731 között tehát többször is dolgozott háromszéki megrendelők számára.

A ma már nem létező nagyobbik harang felirata, mely 1750-ben újraöntetett: "ANNO 1750 CURAVIT IN LAUDEM DEI ECCLAREF FEL TORJA F KARATHNA CUM FELSI VOLAL". Az újraöntött harang elődje szintén a brassói harangöntő LAMPEN műhelyéből került-e ki, kérdéses. A harang karján "PER. JOK BENKO" felirat volt olvasható. Helyén ma egy 1925-ben öntött harang áll. Újraöntésének költsége a közösség adakozásából tellett ki. A méltanyosság jegyében, akik a harangöntés költségeihez "expedáltak", vagyis hozzájárultak, "mikoron meghaláloztak" utolsó "Tisztességek és Temetések alkalmatosságával" nekik harangoznak, hangzik a bejegyzés.

Említettük, a várudvar régi bejáratát 1770-ben befalazták. Újabbat szomszédságában, déli irányban a várfalon nyitottak, amelynek "szépen festett kemény hátú ajtója" 1779-ben készült, a ma is látható felirat szerint, "FELSO TORJAI GYALOG KAPLAN RADULY ELEK ÉS FELESÉGE KOVATS SOFIA KERESZTENYI INDULATABOL". Bajáratát faragott, faszlopokon nyugvó zsendelyes árkados portikusz védte. Készítette: BARTÓK Mihály és Ferenc ácsmesterek.

Székelyföldön a nemzetiségi szervezeten alapuló ősi közösségi jogszokás értelmében a

templom épülete elsősorban a közösségé volt, nagysága és díszessége annak gazdasági-anyagi erejétől, az összetartozás szellemének hatékonyságától valamint a művészet iránti fogékonyságtól függött. A közösség volt az, aki nemcsak Isten igéjét járt a templomba hallgatni, hanem annak belső és külső kinézetéről is gondoskodott.

A feltorjai ref. templom nem szenvedett hiányt sem a bőkezű vidéki mecénásokból, sem a kispénzű, de kegyes adakozókból. Leghívebb pártfogói már kezdettől fogva a templomépítő nemes APOR nemzetségből kerültek ki. Az Erdély politikai életében gyakran fontos tisztséget is betöltő APORok ősi fészkeinek számító Bálványosvár környéki települések; Al- és Feltorja, Kézdiszentlélek, évszázadokon át élvezhette a család bőkezűségét. Alig íratott végrendelet a népes APOR családjában, amelyben ne tértek volna ki egy-egy templomot megillető javak testálására. A család gondoskodása, természetesen a falu közössége mellett, valószínű a 16. század közepe táján szűnt meg, akkor, amikor az addig katolikus felekezethez tartozó templom a reformátusok kezébe került.

Az új szellemiség új jótévket rendelt az egyháznak. Számuk az ismerteknél jóval nagyobb. Ennek ékes bizonyítéka az itt bemutatásra kerülő jegyzőkönyv, amelyben a felsorolt "benefactorok" nevei alapján közéjük sokan tartoztak, s a falu társadalmának különböző rétegéből származtak. Volt közöttük nemes, gyalogos puskás katona és katonáné, szolgabíró, ifjú legény és hajadon, özvegy, cigány, helybéli és elszármazott.

Jelentősebb adományokra nyilvánvalóan a jómódú gazdák vállalkozhattak. Közéjük tartozott a népes KÖNTZEI család. A Moldvából (Köntzefalva) származó KÖNTZEIek évszázadokon át lelkes adakozói az egyháznak. 1726-ban KÖNTZEI Gábor, 1792-ben KÖNTZEI Lajosné, 1800-ban KÖNTZEI Lidia MOHAI Zsigmondné valamint KÖNTZEI András és Andrásné HENTER Krisztina, majd KÖNTZEI Istvánné SZOBOSZLAI Éva gondoskodott egyházukról.

Buzgó pártfogó a "valóságos, született, kétségtelen és megkülönböztetett" VOLONCS nemesi család, akiknek a nemesi címet, a fenti

titulus leírásával VOLONCS Péter nyert el APA-FI Mihály fejedelemtől 1673-ban¹³. Az új cím elnyerését követő esztendőben Mihály, feltehetően VOLONCS Péter fia, több társával együtt máris feltűnik az adakozók között, vállalva a nyugati karzat megépítésének költségeit.

A templom belsejét díszítő tárgyak, az egyházi szertartáshoz szükséges kellékek művészi értékük mellett az adományozók ízlését is tükrözték. Becses darab lehetett a templom falát díszítő **török szőnyeg**, amelyet Árva KOZMA Ilona, KOZMA Zsigmond leánya adományozott. POTSA Dávidné KÖNTZEI Ilonától származott a sárga pántlikával díszített zöld **posztó**, egy igen nagy és szép vékony **abrosz**, „melyen munkás retze kötés vagon”, az arany virágokkal kivarrt, szegletein „arany paszomántotskákkal” díszített **fehér gyolcskendő**, valamint az 1802-ben újraöntetett és aranyozott nagy **ezüstitányér**. 1817-ben a rétyi származású PÉTSI Imre özvegye SZÉKELY Klára „kegyes indulat-tyából” **új terítő** került a prédikáló székre, amely szép zöld „Mantsesteri” szőrbársonyból készült s veres virágokkal díszített. Tőle származott az úrasztalának „Levántin” **nagy zöld selyem terítője** is. A templom falán két rámába foglalt **kép**, BÁNFFI Sándor ősi címerét ábrázolta. A báró udvari tisztjének, nemes BODO Gábornak ajándékaként került az egyház tulajdonába 1792-ben.

Az eklésia féltett „bonumit”, azaz vagyonaát ládácskában őrizték. A nagyobb láda 1781-ben készült, s benne az „ur asztalára tartozó készületeket” tartották. A négy abrosz közül a **skófiummal hímezett** az „áldott emlékezetű” ORBAI Klára ajándéka. A közepén és szélén csipkével díszített szép **lengyolcsot** KÖNTZEI Ferenczné BENKŐ Klára, a **közönséges szóttos abroszt** pedig BÁRDI Elekné SZOBOSZLAI Rebeka juttatta az egyház tulajdonába.

Karatnai KÖNTZEI Kata hajadon, KÖNTZEI Rafael leánya 1852-ben a „maga művészeti mesterségét tanúsító” terítőt hímezett az úrasztalára évszámmal és nevének kezdőbetűivel díszítve. 1853-ban voláli KÖNTZEI Sándor és neje ANTAL Ilona a szószékre egy rojtos, veres bársony takarót ajándékozott. Néhány év múlva (1853-ban) egy szép és díszesebb, selyem virágokkal, ezüstös roj-

tos szegéllyel díszített takarót hagyatékozott. KÖNTZEI Ferencné UJVÁROSSI Mária az úrasztalára szánt terítőnek anyagát maga fonta, majd Brassóba adta szövetni. A fehér színű terítőnek egyik részébe **KÖNTZEI Ferencné** 1869, a másik részébe **UJVÁROSSI Mária** feliratot szőtték bele.

A keszkenők, kendők közül egyik szebb, mint a másik. Volt közöttük egy **régi patyolat**, amelyen arany fonallal hímezett csillagok díszeltek. A másik **fehér gyolcskendő** pedig közepén és sarkain arany virágokkal, arany paszománnyal szegélyezett. A POTSA Ferenc és felesége KOZMA Terézia adománya a **nagyméretű patyolat**, arany veres és zöld selyemfonállal, virágosan hímezett, selyemrojtos keszkenő. Az úrvacsorához szükséges kellékek közül említésre méltó az 1696-ban készült **kupás ónpalack**, egy **őnfedelű sárga kancsó** és egy **fedeles ónkanna**, amelyet keresztléshez használtak. Az ezüst bönümök értékes darabjai a talpas aranyfüstös azaz aranyozott, liliomvirágokkal díszített **pothár kisebb társával** együtt. A **három ezüst tányér** közül az egyik aranyozott, a másik 1735-ből származik.

A persely ládácskában az egyház kevés pénze mellett különböző régi írásokat, zálogos leveleket, adósságok jegyzékét valamint egyházi végzéseket őriztek. Alsócsernátoni PETŐ Pál, a helybéli mester (iskolamester) adományozta az egyháznak az 1736-ban, Debrecenbe kiadott **„Régi nagy énekes Könyvet”** valamint egy egész bőrből kötött könyvet (füzetet) amelybe 1747-től kezdve azoknak a neveit jegyezték be, akik születtek, elhaláloztak vagy újonnan házasodtak. A harmadik, fólió nagyságú félbőr-kötésbe fogott könyv címe: **„Protocollum Ecclesiam Reformata Fel Torjensis Anno D. 1782”**.

Az itt bemutatásra kerülő feltorjai templomvár múlt századi jegyzőkönyvéből elsősorban a templom épületére és berendezési tárgyaira vonatkozó adatokat és megjegyzéseket kísértük figyelemmel. Írott forrásunknak érdekessége s egyben értéke abban áll, hogy – bár csak szavakban, de – feltehetően utolsó emléket őrizi Háromszék egyik hajdani középkori templomépületének.

A jegyzőkönyv azonban másról is tudósít. Említést tesz néhány 17-18. századi, Feltorján szolgáló papról, schola mesterről, prédikátorról,

azokról, akikről máshonnan már aligha szerezhettünk tudomást, pedig létezésük fontos adalék, főként a 17. századi székelyföldi értelmiségi réteg feltérképezéséhez. Továbbá Kézdivásárhelyi SZABÓ Antal, majd utóda Uzoni ZAIZON István a számos név felsorolásával megalkotta Feltorján a 100-200 éve élt falubéliek egyfajta "anyakönyvét", amely segédkezet nyújthat mindazoknak, akik őseik után nyomozva Feltorja felé veszik lépteiket.

Természetesen nem elhanyagolható a bejegyzésekben szereplő számos hely- és határnév. Érdeklődését nyilván felkelti mindazoknak, akik az erdélyi magyar helynevek gyűjtésén és feldolgozásán munkálkodnak.

A feltorjai ref. egyháznál szolgáló papok (1. melléklet)

1332-1333 "Paulus sacerdos de Superiori Torya" (Mon. Vat. Hung. im. 105, 106)

1533 "Stephanus presbiter de Wzon plebanus de Felthorya" (ENTZ Géza: **Erdély építészete a 11-13. században**, Budapest, 1994, 74.)

1616 Alcernátoni PÁL István az egyháznál szolgáló "oskola mester" (Jegyzőkönyv)

1635 "GERGELY András lófő, (mh. 1635) Fiai: Pál és Bálint. PÁL Papné lófő, ecclesiához tartja magát. Esetleg a fenti Alcernátoni PÁL István felesége! Fia Jeremiás. Ezek feltehetően itt szolgáló papok voltak. (Székely katonai összeírások Magyar Országos Levéltár. Budapest. Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, F. Cista Diplomatica, F. 136. Székely lustrajegyzék és nemzeti összeírások III. Háromszék)

1663 Kézdivásárhelyi KOPIÁS Péter, magister
1677 NAGY György Márton prédikátor. (Jegyzőkönyv)

1687 LISZNYAI Péter prédikátor. (Uo.)

1688 SZATMÁRI István schola mester, 1695-ben udvarhelyi kántor (Uo.)

1723 SZENTKIRÁLYI Mihály esperes (Uo.)

1730 Kézdivásárhelyi KOVÁTS Miklós, 1739-ben Mártonfalvára ment (Uo.)

1740 Bodoki HENTER György (mh. 1787) (Uo.)

1787 Kézdivásárhelyi SZABÓ Antal (mh. 1833) (Uo.)

1833 Karatnai ADA Mózes (mh. 1834) (Uo.)

1834 Uzoni ZAIZON István

A feltorjai templomnál dolgozó mesteremberek névsora (2. melléklet)

A jegyzőkönyvben feltüntetett

1792 Kézdivásárhelyi JANCSÓ Sámuel, asztalos
1800 BARTUS Márton, ácsmester. SZÁJLER Péter, kőműves

1800 után Kézdivásárhelyi ERDŐ József és fia, ácsmesterek

1818 VALTER Mátyás, orgonajavító mester

1838 BARTUS Ferenc, ácsmester

LAND András, kőműves

? PALLÉR, kőműves

Jegyzet

1. Székely Oklevéltár III. Szerkesztette: SZABÓ Károly, Kolozsvár 1897, 6. old.; Uo. VIII. Szerkesztette: BARABÁS Samu, Budapest 1934, 7-8

2. Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia, Budapestini, 1887, Series I. Tom. 1, 105

3. OKOLICSANI, Alexio: **Decreta et vitae Regnum Hungariae II.** MDC-CXLIV. (Claudiopoli), 135

4. ORBÁN Balázs: **A Székelyföld leírása ...** III. Pest, 1869, 92

5. OKOLICSANI **i.m.** 166

6. Székely Oklevéltár VI. Szerkesztette: SZABÓ Károly, Kolozsvár, 1897, 354. A kilyéni SZÉKELY Bálint családi okleveleinek gyűjteményében hasonló feljegyzés található. (Magyar Országos Levéltár, Budapest, P. 614)

7. Hasonlóan téves értelmezéssel találkozunk a sepsiszentgyörgyi templomvár 1547-re vonatkozó építésével kapcsolatban. Újraértelmezését lásd: TUDÓS S. Kinga: **Erdélyi védőrendszerek a XV-XVIII. században (Háromszéki templomvárak)**, Budapest, 1995, 165

8. A felirat magyarul: "E Szent Ház renováltott a Nagyságos és Kegyelmes APAFI Mihály Erdélyi Fejedelem Uram uralkodása alatt, a feltorjai ref. ekklesia által 1679. év júniusa".

9. A felirat magyarul: "Ezen felső-torjai, karatnai, felső-volái evang. ref [hívek] temploma, az isteni Szentháromság dicsőségére renováltott a nagyságos KÖNTZEI Gábor, Alsó Fehér vármegye esküdt polgára és az egyházközség kurrátora idejében, az Úrnak 1726-dik esztendejében".

10. ORBÁN Balázs, **i.m.**, 92

11. OKOLICSANI, **i.m.**, 133

12. KISGYÖRGY Zoltán: **Háromszéki harangok.** ACTA-1995. Sepsiszentgyörgy, 1996, 291

13. Állami Levéltár Sepsiszentgyörgy, Fond 77, fasc. XVII, vol. II. 1604-1700, 81.

A kézirat lelőhelye: a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Könyvtára, Kézirattár

(A családnévek majuszkulás kiemelését, beleértve a közlésbelieket is, kötetszerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.**)

E tövissek közt lévő liliumnak a FEL TORJAI REFORMATA NEMES EKKLESIAK minden-némü mostani BONUMAIT magában foglaló Jedző Könyv melyet az új seculumnak kezdetében maga tulajdon költségén készített K[ézdi] V[ásárhelyi] SZABÓ ANTAL itten való papságának 16-dik esztendejében. ANNO MDCCCI diebus Januari

J. Kor. 14.40]
Mindenek ékesen és jó renddel légyenek ti közte-
tek. Ise. 20:28

Viseljetek gondot azért magatokról, és az egész nyájról, melyben a Sz. Lélek titeket vigyázokká tett, az Isten Anyaszentegyházának legeltetésére, melyet tulajdon Vérével keresett.

Ajánlo Levél

a Fel Torjai Refomata Sz. Ekklesia előljáróihoz, itten lévő igazgatóihoz:

Tekintetes Fel Torjai Reformatum Consistorium, nekem jó uraim, és az Urban kedves atyámfiai!

Látván, hogy a Kézdi Venerabilis Tractus Visitationale Protokolumán kívül még ezen Felső Torjai Refomata Sz. Ekklesiának nem volna olyan Jegyzőkönyve, mely ezen ekklesiának minden külső és belső jovait magában foglalná, azért oly véggel készítettem ezen Könyvecskét, hogy a szerint a mint találtattak az Ekklesiái jók, az új századnak legelső esztendejében, mindeneiket ezen könyvbe jó lelki esmérettel beír-
nék, be is írtam Istenem segedelme által. A benefactoroknak vagy jótévedőknek nevei is ezen könyvben protokollálla találtatnak; akik vagy a templomban valamit csináltattak, vagy az Úrasztalára valami készületet ajándékoztak.

Az én Istenem ezen tövissek közé helyeztetett kicsiny ekklesiában, rendeljen az Isten Háza körül mindenkor, ezután is kegyes és istenfélő jótévedőket akiket pedig curatori, megyebírói vagy consistori hivataloknak fojtatására felel, azokat ruházza fel értelemmel, szent indulattal, az Isten Háza mellett buzgó jó lélekkel, hogy az ekklesiái és Isten Házához tartozandó jóknak ne fogyatói, hanem szaparítói lehessenek. Ezzel midőn a T. Urakat az Úristen oltalmában ajánlanám, magamot pedig tapasztalt jóindulatjokban maradtam a tekintetes consistoriumnak, nekem jó úrainnak, és az Urban kedves atyámfiainak.

Írám a Fel Torjai Ekklesia Papi Házánál 1801-ben Januarius-sában.

Alázatos szolgálja K[ézdi] V[ásárhelyi] SZABÓ Antal (mp.) mostani fel-torjai Ref. Pap.

[1] A fel-torjai ref. templomról, toronyról és kőkerítésről.

A fel-torjai templom igen szép régi, erős kőkerítésbe vagyon, amely mindenütt ép és jó, éppen a régen

élt KOZMA Ilona lakó házának gyümölcsös kertje fe-
lől vagyon egy darabocská még szenvedhető omlása a kerítés kőfalának.

A torony pedig középszerű magosságu, a kerítés kőfala közé vagyon fundálva és helyeztetve, nincsen a fala megfejejtve, úgy látszik, hogy ez előtt se volt. A szarvazatja nem cseréppel, hanem sedellyel agyon befedve. Ezen toronyban két szép harangok vagynak, az egyik nagyobb, a másik pedig kisebb, de mind a kétő tiszta, szép szavu. A kisebb harangon ez az inscriptio vagyon: ANNO 1731. CURAVIT FIERI REFORMATA FEL TORJENSIS ECCLESIA, HENRICUS LAMP CORONENSIS. A nagyobb harangon lévő inscriptio ez: ANNO 1750. CURAVIT IN LAUDEM DEI ECCLA REF. FEL TORJA. F KARATHNA, CUM F. VOLAL.

A harang karján: PER JOH. BENKÓ.

Erre a nagy harangra amely benefactorok, valamicskét alamisnálkodtak, azokat ezen levélnek tulsó lapján meg lehet látni.

[2] Anno 1750 die 22-da Januarii

Az Felső Torjai Refomata Ekklesiái nagyobb harangjának ujjólag való meg öntésiben akik expendáltak, ily okon, hogy mikoron meghalálóznak, utolsó tisztességek és temetések alkalmatosságával harangoz-
zanak. Registráltatnak eszerént és expensájok registruma következik e szerént:

	H. Flor	Dro
Tekintetes főbíróné RÁPOLTI Ferentzné, MAUR- ER Susánna asszony adott	1	8
T. RÉTYI Székelly Sigmóndné asszony	1	
T. HENTER Györgyné KÖNTZEI Anna asszony		50
BOGÁNE KOVÁTS Mária		50
KONT László uram		20
KÖVÉR Simon úram		20
POTSA István úram		34
BALOGH Ferentzné		20
VENTZEL Mátyásné		12
INTZE Andrásné		12
CSÚDÓR Ferentzné, KOVÁTS Susa asszony		34
PAKOTS Józsefné		15
BIRÓ Kata		6
GLIGOR Kata		14
KOVÁTS Ilona		12
KÁDÁR Lászlóné		9
ERDŐ Pálné		9
KASZA Kelemen úram		40
KOVÁTS Mihályné, Sofia		30
KERESZTES Gergellyné		12

[3] A templom kerítésiben való bemenetelről

A kőkerítésnek az ajtaján a tornyon innen, ahol bójárunk a várba, ottan vagyon szép festett ajtó kemény zárral, ezt az ajtót még ennek előtte 1779-dik esztendőben, felős-torjai gyalog káplán RÁDULLY Elek a feleségével KOVÁTS Sóniával készítette keresztényi indulatból.

Ez előtt az ajtó előtt vagyon egy fából készült czintermecske vagy ereszcseke sendellyel béfedve. A váron kívül ilyen inscriptioval: "BATOK MIHÁLY ÉS FERENTZ INDUSTRIÁJOKBÓL 1770-ben ÉPÍTETT EZEN KIS TZINTEREM ISTEN DITSŐSÉGÉRE."

A fel-torjai templom igen ditsőséges szép templom, két szakaszba vagyon építve, a Napkelet felől való része mely Sanctuariumnak nevezetik, és amelyben a férfiak ülnek, sokkal magasabb, hogy sem a más része, e párkányos bolthajtással régi módilag, de azonban igen szépen vagyon béboltozva.

A más része a templomnak, ahol az asszonynepek ülnek, sokkal törpebb, e régi deszka menyezettel vagyon bepadolva, de csak-ugyan mind a magasabb, mind pedig a törpebb része a Templomnak csereppel vagyon béfedve. Fele a cserép fedélnek gombolyag cserépből áll, fele pedig [4] lapossakból.

A templomnak [!] alatt a földön, vagynak három festett ajtai, melyek közül kettő az asszonyok járnak bé a templomban, harmadikon, a Sanctuarium ajtaján a férjfiak járnak bé. A Chorusnak is, ezen kívül, fenn, az asszonyok feje felett vagyon egy záros ajtaja, ebben a Chorusba többnyire gyermekek és ifjú legények szoktak ülni.

A templom két alsó ajtán ez az inscriptio van, tudni illik amely ajtók a templom két végén találtnak: "AZ ADA ANDRÁS COLLATIUMABÓL TITT. KARATNAI BÁRDI ELEK MEGYEBIRÓ INDUSTRIÁJA ÁLTAL KÉSZÜLT KÉT AJTOK. 1789-be."

A harmadik ajton frantzia kemény zár vagyon. A zárat az ecclesia csináltatta, magát pegi a szép festett ajtót: "TITT. KÖNTZEI LAJOS ÉS FELESÉGE VAJNA SUSÁNA. Anno 1788."

A templomnak belső részei következő képpen találtnak

1mo A templombéli székek épek, igen jók, nem igen régen készültek.

2do Vagyon a Sanctuariumban egy szép új Chorus, azon ilyen inscriptio, t. i. a festett Chorus frontispiciumán: "EZEN CHORUS ÉPÍTETETT AZ NEM. FELSŐ TORJAI REFORMATA ECCLESIA KÖLT-SÉGÉN 1798."

[5] 3^{io} Ezen szép Chorusban készítettett egy hat mutatoju festett orgona tremulával, melynek a corpusán ez az inscriptio vagyon: "TITT: MOHAI SIGMONDNÉ KÖNTZEI LIDIA KÖLT-SÉGÉN KÉSZÜLT ORGONA A FEL TORJAI REF. TEMPLOMBAN. 1800"

4to A Chorus és orgona háta megett a kőfalon ilyen két régi inscriptio találtnak, melyeknek egyike ez:

"SACRA HOC ODES REGNANTE ILLUSSISSIMO AC CELSISSIMO DOMINO DNO. MICHAELE APAFFI PRINCIPE TRANSILVANIA RENOVATA EST PER ECCLESIAM REFORMATAM FEL TORJENSEM Anno DOMINI 1679. Diebus Junii."

A 2-dik inscriptio ez, ugyancsak itt a Sanctuarium falának szegeletin: "HOC EVANGELICO REFORMATUM AD SACRO SANCTAE TRINITATIS UNI DEI GLORIAM RENOVATUM PER ECCLESIAM REFORMATAM FELSŐ TORJA, KARATHNA, et FELSŐ VOLAL, TEMPORE ET INDUSTRI. ALT: CURATORIS G. D. GABRIELIS KÖNTZEI DE KARATHNA JUR; ASSORIS. COTTUS. ALBENSIS in ANNO DOMINI 1726."

[6] A chorusban vagyon helyhezettve egy festett pulpitus amely mellől a kántor szokott volt énekelni ennek előtte, és amelyre a soltárok számjait is szokta kitenni, a templombéli énekesnek alkalmatosságával. Ezen ilyen inscriptio vagyon: "CUR. FIERI JOHANNES BENKŐ de K. VÁSÁRHELLY. ORE SUO PROPRIO FLOR. 6. Anno 1747." N. B. Ezen pulpitus most a mesteri házban benn vagyon.

A templomnak a Sanctuariumában két hosszú onban foglaltatott ablakok vannak, t. i. az ablakok tányérai.

A régi chorusról

Az Asszonyok feje felett való régi choruson ilyen frások találtnak: "CINTOS ISTVÁN ÉS JÁNOS, KOTSIS DANIEL, BATOK MÁTÉ, CECELE MIHÁLY, VOLLONTS MIHÁLY, KOVÁTS ANDRÁS és PÉTER."

Ezen chorusnak pedig a második szakaszán: "PÉTER KOVÁTS TSINÁLTATTA 1688."

A templom mennyezetin való inscriptio a kő-szivárvány alatt: "Anno D. 1689. DIE HUSZON ÖTÖDIK MAJI CLAMA GUTT. EXALTA V. J. IANQUAM TUBA ANN POPULO MEO PRE VAR SUA ET D. JAC PECCATUM SUUM. ESA 58, V. 1mo. PER [7] ME JOHANNEM HUNYODIUM MENSARIUM EXTRUCTUM ANO SPIR. NAO."

A kő szivárványra egy fekete temetési zászló vagyon fel szegezve. Az írás rajta nem látszik, hanem a régibb emberektől hitelesen hallottam, hogy a néhai Titt. KÖNTZEI Sigmond halálára készítettett volna.

A kő szivárványnak két lábainál két temető boltocsák vagy kriptácskák találtnak, szépen kiboltozva. Az egyik éppen a fekete zászló alatt vagyon, a másik pedig a prédikálló szék oldala mellett. Ebben temetették nem réggiben életének 75-dik esztendejében néhai Tekintetes KÖNTZEI Gábor Úr, ki ezen felső-torjai eklésiának patronusa vala és egy buzgó érdemes jó tagja.

A templombeli asztalról

A templomban az Úri Szent Vacsorának kiszolgáltatására egy szép asztal az eklésia 4 császári arannyakkal azaz huszonegy forintokkal és 60 pénzzel készítettett K. Vásárhelyi asztalos JANTSO Sámuel által, mellyen ez az

iscriptio olvastatik: "A FELSŐ TORJAI REFORMATA EKKLÉSIA KÖLTSÉGIN KÉSZÍTETETT 1791ben."

[8] A papi cathedráról

A papi cathedrán ilyen inscriptio vagyon: "ÁDA ILONA ISTEN DITSŐGÉRE KÉSZÍTETTE 1794. ÁPRILISNEK 26dik NAPJÁN." Ezen cathedranak a felső fokára vagyon terítve egy viseletes nyomtatott gyolcs kendő. Ezen gyolcs kendő elszakadozván semmitévvő lett. Ezen feyül függ le a cathedra egyik oldalán a pap előtt, egy szép, veres bársony terítő, jó nagy. Ezen kívül a más oldalán a cathedrának egy török szőnyeg, ezt traditióból úgy hallottam, hogy néhai ÁRVA KOZMA Ilona ajándékozta volna a cathedrára, a néhai T. KOZMA Simon úram leánya.

Ugyan itt a cathedra és a pap háta megett, a kő szivárvány oldalán vagyon zöld pasztó [!], sárga pánlikával varott, felszegezve, ezt ajándékozta volt Titt. KÖNTZEI Ilona asszony POTSA Dávid úram felesége.

A cathedra felett valo koronáról

A cathedra felel nem régibben készült egy ékes korona, feles költséggel. A benefactorok nevei ekképpen vadnak rea feljegyezve:

"TITT. BÁRDI ELEKNÉ, SZABOSZLAI REBEKA
TITT. KÖNTZEI ISTVÁNNÉ, SZABOSZLAI ÉVA
TITT. KÖNTZEI LAJOSNÉ, VAJNA SUSÁNNA
KÉSZÍTETTEK AZ MAGOK KÖLTSÉGEKEN K.
V. JANTSÓ SÁMUEL ASZTALOS ÁLTAL Anno 1792."

[9] A papi cathedra előtt valo székrol

A cathedra előtt vagyon a papi Ülőszék, e bé vagyon terítve egy tarka festékessel, melynek tarkasága áll fejből és feketéből. N. B. Ez kotyavetyén eladatott.

Halotti alkalmatosságra készült két karjos padok

A fel-torjai templomban, az halotti alkalmatosságra két fekete karjos padokat készítettem a feleségemmel PETŐ Máriaival, melyeken ilyen írás vagyon: "K. V. SZABO ANTAL FEL TORJAI REF. PAP ITTEN VALÓ PAPSÁGÁNAK 4dik ESZTENDEJÉBEN TSINÁLTATTA EZEN KÉT GYÁSZOS PADOKAT FELESÉGÉVEL PETŐ MÁRIÁVAL EGYÜTT. 2da Martii 1789."

Néhai Méltóságos L. Báró BÁNFFI Sándor Úram Iő Nagysága halotti temetésire készült egy pár ősi tzimereit, "templomunk ékességire ajándékozta Titt. Karatnai NEMES BODO Gábor Úram, ki volt a néhai Urunknak udvari tisztje. Anno 1792. N. B. A czimerek rájukba vagynak foglalva és a templomnak két falára vas szegekre fel vadnak függesztve.

A soltárookra és Isteni ditséretekre tartozó nagyobb és kisebb számok is a pulpitushoz tartozó fekete táblácskával meg vadnak a templomban az éneklő chorusba.

[10] A Templom eresszéről vagy tornáztáról

[Iször] A templomnak középső ajtaján kívül vagyon egy sendelyes tornáztotska melyet nem régibben

renováltatott Titt. KÖNTZEI András Úr feleségével HENTER Krisztin asszonnyal együtt, mellyen az inscriptio így vagyon: "RENOVAT KÖNTZEI ANDRÁS FELESÉGIVEL HENTER KRISZTINÁVAL 6ta OCTOMBRIS 1800 ESZTENDŐBEN, BARTUS MÁRTON MESTER EMBER ÁLTAL."

Ilszor. Protocoláltak már itten az úr asztalára tartozó készülétek, úgy egyébb templomhoz tartozandó appertinentiák is.

Vagyon a Fel-Torjai Reformata Ekklesiának két ládátskája, az egyik nagyobb, a másik pedig kisebb.

A nagyobb csináltatott 1781-ben amint a rajta lévő esztendő szám nyilván mutatja, ezen brassai közönséges zár vagyon. Ezen ládában vadnak bézárva az úr asztalára tartozó készülétek illy renndel:

1mo Abrosz találtatik négy, in nro. 4. Ezek közül egyik szkofiummal varratott, ezt régenten néhai áldott emlékezetű ORBAI Klára asszony ajándékozta. Második, szép lengyolcs, a közepin és a szélin retze vagy tsipke vagyon. Ezen a mint a régi jegyzés mutatja conferálta ifjabb KÖNTZEI Ferentzné BENKŐ Klára asszony. [11] Harmadik közönséges stolos abrosz, ezt Tit. BÁRDI Eleknek SZABOSZLAI Rebeka asszony adá. Negyedik egy lepedőforma, igen nagy, szép és vékony abrosz, melyen munkás retze kötés vagyon, ezt ajándékozta nem régen a néhai Potsa Dávid Úram özvegye Tit. Köntzei Ilona asszony.

2do Keszkenő vagyon hat, in nro. 6, az egyik egy kised régi megavult potyolat keszkenőcske, 8 tsillag van a szélein, arany és ezüst fonallal mestereségesen kidolgozva. Másik, egy szép fehér gyolts keszkenő, melynek a közepe és a szegeletei arany virágokkal vagyon varva, és a négy szegein arany paszomántocskák találtakatn szépen fel alkalmaztatva, ezt is Titt. KÖNTZEI Ilona asszony POTSA Dávidné ajándékozta. Harmadik, egy gyolts keszkenő, zöld sellyemmel vagyon megvarva, mellyen az ADA Ilona neve zöld sellyemmel felvarva olvastathatik, aminthogy maga is ajándékozta. Negyedik, nagy potyolat keszkenő, arany fonallal veres és zöld sellyemmel megvarratott, szép virágokkal felékesítve, a négy szegin négy sellyem rojt vagyon. Ezt Peselneken lakó Titt. POTSA Ferentz Ur a feleségivel, KOZMA Thérésia asszonnyal ajándékozta. Ötödik, egy szép fehér potyolat keszkenő, arany virágokkal körül ékesen megvarva. Hatodik sellyem keszkenő mellyre a tsillagokat mellyek rajta vadnak, ADA Ilona asszony adta ugyan de maga ezen sellyem keszkenő, úgy a fennebb említett ötödik potyolat arany virágos keszkenő, is rész szerint az eladatott, kengeteg, 9 abroszoknak és kendőknek árrokból, rész szerént pedig a jóltévvő hallgatoknak expensájokból [12] vásároltatott. Volt pedig az eladatott, megavult portékáknak az árra Flor. 3 és Dr. 69. Ezt pedig a jóltévvő ekklesiának tagjai következendőképpen potolták:

A vármegyéről

	Flor.	Dr.
Méltóságos SZÉKELY Klára asszony PÉTSI Majorné	1	20
T. KÖNTZEI Gáborné asszony		68
T. POTSA Dávidné KÖNTZEI Ilona asszony		96
T. BÁRDI Elek Ur és felesége SZABOSZLAI Re- beka asszony		60
T. KÖNTZEI Farkas úr és felesége KÖNTZEI Sára asszony	1	
T. KÖNTZEI István úr és felesége SZABOSZLAI Éva asszony		48
T. KÖNTZEI András ur és felesége HENTER Krisztina asszony		68
KÖNTZEI Sigomnd feleségivel		6
BABOS Gábor feleségivel		12
KÖNTZEI Imre feleségivel		24
VAJNA Susánna, KÖNTZEI Lajosné		12
ADA András		24
FÜLÖP András		3
ERDŐ Ferentz		6
KOVÁTS Pál		8
GÁL Ferentz		6
KOVÁTS János		6
BARTUS Márton		12
BARTUS Mihály és felesége		12
BARTUS László feleségivel		12
NAGY Jósefné		15
KOVÁTS Mihályné, nemes		8
KOVÁTS Dániel, nemes feleségivel		24
KOVÁTS MINKA János		6
TORSA Mihály		4
KERESZTELY András		9
KERESZTELY István		6
[13] KÖNTZEI Áronné		6
KOVÁTS Lajos feleségivel		12
VENTZEL Ádámné, CSÁSZÁR Ágnes		24
INTZE István, karatnai		4
DEMETER Gábor tzigány		6
BARTUS FERENTZ ifjú legény		6
BARTUS Antal ifjú legény		6
BATUS András ifjú legény		6
BARTUS István ifjú legény		6
BATUS Pál		12
<u>Fel-Torjáról a keszkenőkre ezek adtak</u>	Flor.	Dr.
T. KOVÁTS Mihály uram és felesége KÖNTZEI Klára asszony		68
T. SZABÓ Antal Pap és felesége PETŐ Mária		24
T. PETŐ József kántor uram		24
SZÖTS Mihály		4
KOVÁTS István, Mihály fia		3
VOLLONTS András		4
VOLLONTS Andrásné özvegy		3
SOLYOM Ferentzné		10
KOVÁTS Josef		9
GAJDÚ László és felesége		6
RADULY Elek		6
SOLYOM Márton		6
BARTUS Sámuel		6
KOVÁTS András		4

3^{szor} Következnek az urasztalára tartozó edények
ily renddel:

1mo. Vagyon egy másfél kupás onn palatzk bor-
nak valo, ilyen írás vagyon rajta [14]:
“CONFERÁLLYÁK FELSŐ TORJÁRA NEMZETES
TUSSA MÁRTON URAM ÉS FELESÉGE KOVÁTS
DORA, KÉZDI SZÉKIEK MARTONFALVIAK;
1696 Die 30ma NOVEMBRIS.”

2do. Vagyon egy onn fedelű sárga kantsó mellyett
ajándékozott néhai Tit. BODO Ádám és felesége
KÖNTZEI Juliánna.

3^{io}. Vagyon két ezüst pohár és három ezüst
tányérotska, mind a két pohár talpas és arany füstös. Az
egyik magassabbatska a másiknál, lilium forma virá-
gok láttanak a kerületin, inscriptio nélkül van. A másik
törpébbetske, jól lehet capacitássokra nézve szintén
egyenlők, ezen sintsen semmi írás. N.B. Pondussára
nézve a magosabb pohár, a törpébbnél csak igen kevés-
sel nyom többet, egy fertályos egyik sincs, hanem jóval
kisebb.

A tángyér, az első, aranyfüstös, nics rajta írás
vagy valami egyéb jegy, hanem a szélin egy kereszt és
annak közepibe három betű: IHS. A második egy vás-
lott ezüst tángyérotska, ez is írás nélkül van. A két el-
sőbb kitsiny ezüst tángyérotskából. POTSA Dávid Ur
özvegye Titt. N.B. KÖNTZEI Ilona asszony egy szép
nagyot arany füstel renováltatt mellyen ilyen inscrip-
tíó vagyon: “REN. ILONA KÖNTZEI 1806.” A harma-
dik is szintén ilyen küsed ezüst tángyér, tsak hogy
ezen már inscriptio is vagyon e szerint: “CURAVIT
SPECTABILIS D. GABRIEL KÖNTZEI V. COMES
ET ASSOR. COMITATUS ALBENSIS CUM CON-
SORTE SUA CATARINA SZANYISZLO ANNO
DOMINI 1735 ECCLESIAE FEL TORJAE.”

[15] 4^{szer}. Vagyon egy szotyrocska is, melyben
az urasztalára tartozó apparatust, a templomba, az egy-
házfia által ki szokott vitetni és ebben a szotyorba egy
kenderből szótt kendő, melynek a két vége veres fejtő-
vel vagyon öltve.

Utoljára vadnak még ezen nagyobb ládának a fiá-
ban holmi aproság, igen keveset érő jegyzésecské. It-
ten conserváltatik az Ecklésia ki adott capitálist pénzi-
nek is az interesse, amelyből a megyebíró urak a
ruinákra szoktak erogálni. De találtatik itt egy darab
bőr is mellyel a nagyobb harangnak üteit fel lehet kötni.

A templom erdeiről való régi levél, mely íratott
1603-ban. Itten vagyon úgy 2do egy csomóban az alsó-
karatnai ekklesiával perlekedő sok darab levelek.

A persely ládátstva következik

Ezen a persely ládátskán is jó zárocska vagyon,
ebben szokott állani a perselybe gyűlő, igen kevés szá-
mu pénzetske. Az ekklesiának tartozó adósoknak köte-
lező levelei is ebben taláttanak. Úgy némű-némű dol-
gokról való instruictiók is nemkülömben a Domesticum

Consistoriumnak és a visitationak is némely végzései s egyéb apróságok is. Ugyan ebben vadnak egy ruhácskába bé kötve, valami régi félpotrák és krajtzárok egy kiss csomocskába.

Továbbá ezen jegyzőkönyvön kívül még vagyon a Fel-Torjai Rta. Ekklesiának két Jegyzőkönyve: az első mely van in 4to egész bőrtve [16], ajándékozta fel-torjai Pető Pál, all-csernátoni mester 1746 ban, Januarius holnapban. Ebben a könyvben protocoláltattak az ekklesia adossainak nevei 1747-től fogva, és ez a könyv azt is megmutatja, hogy most actu vagyon az ekklesiának foeneralo capitalis pénze az adosoknál in summa Flor. Hung. 598. Den. 90, azaz ötszázkilencvennyolt magyar fonitja és kilencven pénze.

Ebben a könyvben jegyeztettek fel 1757-től fogva mindazok, akik születettek, mind azok pedig kik megholtanak, sőt jó darab időtől fogva a néhai felséges Josef császár rendelése szerint az újházások is protocoláltattak, amint a Jegyzőkönyv kimutatja nyilván.

Második Jegyzőkönyv vagyon félbőrbe kötve in folio, ennek a tábláján ilyen titulussa vagyon: “Protocollum Ecclesiae Reformatae Fel Torjensis. Anno D. 1782.” Ez a fel-torjai ekklesia költségin kötetett a végre, hogy a felséges királyi rendelések ebben protocoláltassanak, ugy a Generális Synodusnak is közönséges haszonra tzelőző rendelései, ugy a templom és isteni tiszteletre tartozó minden végezések is.

A harmadik könyv már ez, melyben ezen jegyzéseket helyeztettem.

[17] Továbbá vagyon egy keresztelő on kanna, nem igen nagy, ennek fedele is vagyon onból, iscriptio rajta nem találtatik.

A fel-torjai éneklő mester számára vagyon egy Graduál is, vagy régi nagy énekes könyv, mely jött ki Debrezzenbe 1736 esztendőben. Ezt a templomba ajándékozta Néhai fel-torjai PETŐ Pál aki alsó Csernátoni mester volt. Ez a mester gondviselése alatt vagyon.

Haloti alkalmatosságra tartozó portékák

Vagyon négy vas karika koporsóba való, melyel a halottakat szokták a temetőbe kivinni. Ezek az ekklesia költségén készitettek. Most a papi házlál szoktak állani. Ezekhez a vas karikához vagyon két fenyő rúd is, mellyekkel a test el szokott vitetni.

Protocoláltatik már itten a Fel-Torjai Refomatum Templomhoz tartozó papi lakóhely, a jószágon lévő épületekkel, ugy a papi jószághoz tartozó szántó földekkel és szénafű helyekkel egyetemben 1mo. A papi jószá az erdőre feljáró úton innen esik, éppen általellenben a templommal amely tisztességes és szép tágas. Ennek fellyül most [18] vicinussza a báró al-torjai APOR Péter Uram jobbágyának, ZÖLDE Györgynek lakó jószága, ahol pedig ugyancsak a fel-torjai ekklesia oskola mesteri jószága.

A papi jószágon illyen épületek találtatnak

A kapun belől egy mély kút amelyből a vizet csigán, kerékkal vonják.

Egy sendellyes kettős papi ház a mely épült volt meg 1740-be. A gerendáján chronosiconba ez az inscriptio olvastatik: “EXTRUCTA MINISTRO VERBI DEI GEORGIO HENTER FUNCTIONIS SUA INITIO Anno 1740.” Ezen kettős háznak három ajtaji vagynak, a két külső ajtókon jó zárok és vas sorkok találtatnak, a belső ajton pedig melyen a kis házba bé megyünk, csak egy vas gilicsecke és egy retzescecke vagyon.

A két háznak öt üveg ablakja vagyon, a kisebbnek a két ablakja onba vagyon foglalva, a nagyobbban pedig a három, fába vagyon bérakva. Az ekklesiának a házakba nintssenek egyéb portékái, hanem a két házban két kemencei, 4 egyes szék, egy ebédlő kerek asztal. Ezeket az ekklesia BARTOK Mihállyal csináltatta akkor mikor én itten ujj pap voltam, t. i. 1786-ban.

NB. Ezen háznak a fedele megromolván, újra sendellyezettett 1801-ben Titt. BÁRDI Elek és KOVÁTS Mihálly Urak megbíróóságokban.

[19] Vagyon itt a papi jószágon két csűr, az egyik régi és épült volt 1725-ben mint az agyfáján meg lehet látni. Ugyan ezen csűrnek a koszorúfáján, az alsó odornak az elejénél, illyen írás vagyon: “FUNDATORE MOSE SZENT KIRÁLLYI SEX. Annos HEI C[!]JLOCI LEVITAM AGENTE. Anno 1725”

A második Csűr mely sokkal nagyobb az elsőnél építetett 1800-ban Titt. BÁRDI Elek és KOVÁTS Mihálly Urak és Vitézlő SOLLYOM Ferentz megbíróóságok alatt.

Istálló vagyon kettő egy fedel alatt. Ugyan mellette árnyék szín is, mind szalma fedéllel.

Gabonás ház is szalma fedéllel vagyon, allatta egy régi hitvány kőpinczecke. A sütő ház is szalmával fedett, a hifjan a kemetze felett vagyon 15 szál gelentzei deszka.

Három rekeszü sertés pajta ez is szalmafedéllel.

Mind az udvar, mind pedig a Csűrös kert kapui deszkából vadnak készitve, vas karika tartya sorkaikot.

Következnek a papi Jószághoz tartozó szántó földek

A Valáli Felső Határban vagyon eegy darab, közel az Egres patakhöz, Tshipkes Domb nevezetű helyen, ennek a külső vége kaszálónak vagyon hagyva, fellyül szomszédgya ezen földnek a VAJNA Majroné SZÉKELY Klára asszony szántó földje. Alól pedig vagis az Egrespatak felől befélig a B. APOR Péter Ur Volálban lakó BENKŐ Josef nevezetű jobbágyának szántó földje. Azon belől pedig a KÖNTZEI Áronné és KÖNTZEI András Uramék kaszáló kertjeik.

Ugyan azon határban Patak Alfeliben egy jó 6 vékás föld, ennek fellyül vicinussa voláli providus KERE-

KES János földje, alól pedig a néhai KÖNTZEI Áron uram szántó földje, mellyet most actu BÁLINT Antal bír az idősb KÖNTZEI Gáborné asszonyon szolgája.

A voláli határban Szármánra rugóban vagy is Nagy Rész nevű Lábban vagyon egy két köblös vagy annál is nagyobbatska föld, ennek a völgy felől szomszédja a VAJNA Majorné SZÉKELY Klára asszony feltorjai TORSA András nevű jobbágyának földje ennek a völgy felől szomszédja a VAJNA Majorné, SZÉKELY Klára Asszony, fel-torjai TORSA András nevű jobbágyának földje. Karatna felől pedig a PETŐ Mária feleségem szántó földje.

A fel-torjai felső határban, Túlso Bértzen egy barazdán két hold vagyon. Ennek felül szomszédja a futásfalvi LUKÁTS Márton földje. Alól pedig az al-torjai SIMON Lörintz szántó földje melyet most actu, futásfalvi BARDOTZ Lörintz bír.

Ugyan ezen lábban alább, vagyon egy hold föld, mellyet Földnek is hívnak. Ennek vicinussa fellyül futásfalvi PÁL András földje, Alól pedig a báró APOR Lászlóné, PINTYI János nevezetű jobbágyának szántó földje.

[21] A fel-torjai alsó határban, Sikartys nevezetű lábban, vagyon egy barazdán két hold föld, ennek alól vicinussa B. APOR Péter Ur al-torjai jobbágyának JAKABOS Antalnak földje, fellyül pedig a mellette lévő Gyep, mellyen a völgy fele bémennek.

Szénafű helyek

A voláli határon, Hőnye nevű helyen vagyon egy darab szénafűhely, ennek a határa alól, a SÓLYOM Kristof földje végétől fogva végig, le az Aroknak feje és a béménő Arok feneke, a Hőnye patakáig. Fellyül pedig a HERE János, CZERJÉK József Ur, voláli jobbágyának kaszáló helye.

Szénafűhely vagyon az erdőn, Holt Almás nevű helyen, ez igen bokros hely, mind a két oldala árokkal véteik körül.

Mindezt a két széna füvet, mind pedig a fennebb említett szántó földeket, a fel-torjai pap maga számára míveli, mivel csupán csak a papnak legáltatták, mind-ezek a papok bírták mindég ezelőtt is, ezután is azok fogják bírni.

Itt már következik a templomhoz tartozó különös hely

A fel-torjai templomnak vagyon egy szép kerek bikk erdőcskéje, ebből ha mi hasznot lehet proszperalni, a fordították a templom számára. A parochiális épületek is midőn megromolnak innen corrigáltanak. Notandum, ezen erdőről való [22] levél, fel-torjai Nemes KOVÁTS Mihály megyebíró urammal vagyon, magához vette volt, a papi sz. visitatio meg is parancsolta volt, hogy adja be az ekklésia ládájába, de még bé nem adta mind e máj napig. NB. Be adatott vide pag. 15.

A fel-torjai templomhoz tartozó mesteri lakó jóság és azon lévő épületek jegyzetnek fel.

A mesteri jóságának fellyül a papi jóság szomszédja, alól pedig a KOZMA Gábor gyümölcsös kertje. Az épületek már mellyek a jóságon vagynak így következnek.

1mo. A mesteri ház kettős, fűstháza is vagyon, ez építetett vala 1794-ben a Classsis végibe vagyon alólfelől, ennek falai nem ujjok, hanem a régi állapotjában egésszen megmaradott, csak éppen a szarvazatja újítatott meg. Régen szalmával voltak ezek a házak bēfedve, most pedig, hogy újra építetett, végig bé sendelyezett a clasissal egyetemben. A mesteri háznak az ajtaja jó vas zárral vagyon, az ajtó sorkok is vasból készitettek tiszteségesen. A kemetze zöld mázas. A nagyobb házon két üveg ablakok vagynak, ugyan a kisebb házon is két üveg ablakocskák. Pintze is a ház alatt vagyon, [23] kőből való. Egyéb substantiája a megyének a mesteri házban nem találatik, hanem csak egy fejér festetlen kendőszeg vagy fogas. A háznak gerendáján ez az inscriptió vagyon: "FEL TORJAI PETŐ JÓSEF OSKOLA MESTERNEK ÉPITTEGETT UJJ HÁZ Anno 1794 Aprilisben TITT. BÁRDI ELEK ÉS KOVÁTS MIHÁLLY URAK MEGYEBIRÓSÁGOK ALATT;"

A fűstház ajtaján retesz vagyon, ugy a classsis ajtaján is. A classisnak két üveg ablakai vagynak, kementze is vagyon benne veres kályhából. NB. Midőn 1794-ben a régi megromladozott mesteri ház elhárnyatatott, annak a küszöb lábján illyen írást találtunk: "A.D;1663 COMBUSTA ET RENOVATA EST Anno EODEM MAGISTRO P.T. PETRO KOPIAS VASAR HELLYI"

2do. Vagyon istálló kettő, egy árnyékszin is mellette szalma fedéllel.

3°. Sertés pajta kettős, ez is szalma fedéllel.

4°. Nem régen renováltatott csür szalma fedéllel.

5. Az utza kapu mellyen a mesteri jóságra bējárnak, mind a kisebb, mint a nagyobb deszkából vagyon készitve.

A mesternek se szántó földje, se kaszáló helye nincsen, hanem a fel-torjai temetőbe a mi szénácska terem, annak harmad része a mesteré. Ugy az ottan [24] teremni szokott vad gyümölcsöknek is a harmada.

A Papokat jegyzem fel a kik az elmúlt seculumban itten a Fel-Torjai Ref. Ekklésiában laktanak és szolgáltanak.

Ami már a papok állapotját illeti amint csak kinyomozhattam, nevezetesen a fel-csernátoni Rta. Ekklésia Jegyző Könyvéből, úgy látom, hogy a múlt seculumban szinte az elején, úgymint 1723-ban fel-torjai pap SENTEKIRÁLYI Mihály volt aki egyszersmind a K. Venerabilis Tractusnak T. Esperestyé is volt ebben az időben, aki, úgy gondolom ekkor is idős ember volt, mert a fija amint fennebb megjegyeztem SENTEKIRÁLYI Moses, a kisebb és régibb papi csürnek a koszori

fájára ezt írta vala, hogy 1725-ben midőn a csűr építetett itten hatodik esztendő levita volt. Már ennek az atya SZENTKIRÁLLYI Mihály esperest uram ebben az ekklesiában holt-é meg? vagy egyebütt, én annak végire nem járhattam, hanem csak ugyan azt hiteles írásokból láttam, hogy ezen esperes után az 1730-dik esztendőben fel-torjai pap volt K. Vásárhelyi KOVÁTS Miklós, aki ebből az ekklesiából elment Martonfalvára papnak 1739-be s talám ott is halálozott meg.

[25] KOVÁTS Miklos pap helygyében secundált itten tiszteletes bodoki HENTER György Uram, aki a kézdi-vásárhelyi rectorságból ide fel-torjára a sz. papi hivatalnak folytatására meghívatott s el is jött 1740-ben. Szolgált is ebben az ekklesiában hasznoson és előmenetelen 47 esztendőig. Meghalálozván, 1787-ben Pünkösöd havában el is temettetett ugyan akkor Áldozócsütörtökön, itten, Fel Torján tisztességesen, nyugosznak már hideg teteme a templom kerítésiben a Feltámadásának napjáig.

Én magam a N. Enyedi Reformatum Collegiumból midőn ott contrascriba volnék, ide káplánságra bé hozattam 1785-ben, ezután 1787-be Z. HENTER György Uram halála után az actualis papságban is mag maradtam, melyet mindeddig elé az én Istenemnek sz. segedelme által jó lelkiismerettel kívántam folytatni, s ezután is a mig élek az én Istenem nyujtsion nékem kegyelmet ennek végben vitelére mind végig, hogy én abban gyakorolhassam magamot, hogy botránkozás nélkül való lelkem esmérati lehessen, mind Isten s mind pedig az emberek előtt.

A mesterekről

Itten most az oskola mester, fel-torjai PETHŐ, József Uram, aki már 37 esztendeje, hogy a maga hivatalát ebben az ekklesiában igen kedvesen és ditséretesen [26] folytatja. Ő kegyelme előtt a mesteri hivatalt K. Vásárhelyi NAGY Péter vitte, hány esztendeig nem tudom, NAGY Péter előtt JÁNÓ nevezetű, ez is menyti ideig nem tudhatni?

Következnek már ezen fel-torjai ekklesiának előljárói, akik az én papságomnak ideje alatt 1785 esztendőitől fogva itten vagy consistorok vagy megyebírák voltak:

A vármegye résziről

T. KÖNTZEI Mihály Uram consistor
T. KÖNTZEI Gábor Uram consistor
T. KÖNTZEI Gergely Uram consistor
T. BÁRDI Elek Uram consistor, megyebíró is sok ideig
T. KÖNTZEI Farkas Uram consistor, megyebíró is
T. KÖNTZEI Sándor Uram consistor, megyebíró
T. KÖNTZEI István Uram consistor
T. KÖNTZEI András Uram consistor
T. BABOS Gábor Uram
T. KÖNTZEI Imre Uram

A székelység résziről

T. fel-torjai KOVÁTS Mihály Uram, megyebíró sok időtől fogva

SOLYOM Kelemen consistor
KOVÁTS Ferentz consistor
SOLYOM Ferentz megyebíró kevés ideig
RADULY Elek consistor
VOLLONTS István consistor

[27] Egyházfiszágot viseltek a vármegyéről

GÁL János sok ideig, abban is holt meg
DOBRI Mihály senior providus
DOBRI Mihály junior providus
INTZE István junior providus

A székelység résziről

BARTOK József katona, sok ideig
GAJDÓ László providus
SZÓTS Mihály katona
BARTOK Imre katona
BARTOK Ferentz providus
VOLLONTS András junior katona
BARTUS Sámuel katona
GÁL Sámuel katona

E következők is megyebírák voltak az ekklesián

T. KÖNTZEI Gábor Uram F. Volálból
T. PETŐ György Uram F. Torjáról
T. KOVÁTS Péter a katona renden
VOLLONTS István Katona renden levő, Anno 1821
T. KÖNTZEI Gáspár Uram Felső Volálból
T. KOVÁTS Elek Uram Fel Torjáról

[28] Emlékezetre méltó megjegyzés

Az 1802-dik esztendőben Októbernek 26-dikán Demeter napján, déli 12 óra után mintegy másfél fertállal, oly rettenetes földindulás lén egész Háromszéken és a Bartzaságon, amilyent a mostani emberi rend soha se érzett és tapasztalt. Emiatt Három Széken sok szép templomok és tornyok öszve omlottak, leszakadoztak, hasznavehetetlené tétettek. Ekkor szakadoza bé a mi fennebb leírt dicsőséges fel-torjai reformatum templomunknak boltozattya is, mely szép ujj orgonánkat, a sanctuariumban lévő ülő székeinket és az urasztalát is, öszve rontotta, a templom tetejéig fel menő gebir is a szivárvány felett leomlék és sok cserepek a templom fedeliről lerázódtanak. Meg esvén azért ezen sérelmes és keserves romlás az Ur Házán, még ebben az esztendőben mingyárt a templom tetejéig megkivántató materiálékat kívántuk megszerezni, s vásárolni. Elsőbben is Gelentzén deszkákat vettünk, mely deszkákra az ekklesiának kebelibe lévő kegyes jöltévőink következőképpen adatoztak, amint a lajstromból mindgyárt kifog tettzeni:

[29] A vármegyéről deszkára adakoztak a következendők

	Flor.	Dr.
T. KÖNTZEI Ilona asszony n. POTSA Dávid ur özvegye	2	40
T. BÁRDI Elek ur és felesége SZABOSZLAI Rebeka asszony		50
T. KÖNTZEI Farkas ur és felesége KÖNTZEI Sára asszony		50
T. KÖNTZEI István ur és felesége SZABOSZLAI Éva asszony		50
T. KÖNTZEI Gáborné HENTER Ágnes asszony		50
T. KÖNTZEI András ur és felesége HENTER Krisztina asszony		50
T. KÖNTZEI Gábor ur és felesége PETŐ Anna asszony		50
T. KÖNTZEI Lajosné VAJNA Susánna asszony		50
T. KÖNTZEI Imre ur és felesége BODO Rákkel		50
T. KÖNTZEI Mihály ur és felesége KOVÁTS Klára asszony		50
T. BABOS Gábor ur és felesége BENKŐ Anna asszony		24
BAKTSI Ádám ur		24
KOVÁTS Feretz karatnai katona		24
KOVÁTS Pál katona		24
INTZE István providus		24
ERDŐ András		24
ERDŐ Ferentz		24
INTZE Josef		12
FÜLÖP András		24
BARTOK Lázár providus		12
BOKOR Josef providus		6
DOBRA János providus		3
INTZE János providus		12
GÁL Ferentz		12
JANKÓ Mária		3
NEMET Josefne		6
KOVÁTS János katona		24
BARTUS Márton		24
BARTUS László		24
Summa hujus lateris	Floros H.	10 20

[30] Translatum

KOVÁTS Lajos katona		6
BARTUS Pál katona		6
KOVÁTS Miska providus		6
KOVÁTS Minkáné provdis		24
TORSA Mihály		12
KOVÁTS Jánosné		6
KOVÁTS Daniel Nemes		24
TSÁSZÁR Ágnes, VENTZEL Ádámné		14
Nagy Josefne, TSÁSZÁR Susa		14
KÖNTZEI Rosália		6
KERESZTELLY István providus		12
KERESZTELLY András providus		12
BARTUS Mihály		12
KOVÁTS Mihályné, voláli nemes		24
GYÖRGY Tamásné		6
FARKAS Ferkő tzigány		6
BALÁS Josi		6
Öreg INTZE Josefne		5 ¹²
JANKONÉ Providus		3
KÖNTZEI Mária		9
BARTUS István		10
A vármegye részről való alamisának summája	Flor. Hung.	12, 43 ¹²

[31] A fel-torjai jöltevéők így következnék

	Flor.	Dr.
T. KOVÁTS Mihály Ur és felesége, KÖNTZEI Klára asszony		50
K. V. SZABÓ Antal pap, feleségével PETŐ Máriaival	1	20
T. PETŐ György ur feleségével BODO Susánnával		24
KOVÁTS Péter katona		24
GÁL Sámuel katona		12
BARTOK Pista, András fia, providus		12
KOVATS Miska providus		12
CSOMOS Ferentz		12
SOLYOM Ferentz és Márton, lovas katonák		24
RADULLY Elek katona		24
TEMÉRDEK Sigmund providus		3
PAKOTS Ferenczné, SOLLYOM Borbála		3
KOVÁTS András		5
NAGY János fiával. PAJOR Jánossal		12
TORSA Ferentz providus		12
KOVÁTS István providus		12
GÁL László katona		12
BARTOK Sándor providus		12
GAJDÓ László providus		6
KOVÁTS Józsefné, katonáné		14
BARTOK Ádám providus		6
SOLLYOM Ferentzné lovas katonáné		24
KOVÁTS Ferentz fiával, katonák		24
KOVÁTS Gábor katona		6
Kisebb VOLLONTS Andrásné katonáné		12
VOLLONTS András katona		24
BARTOK Ferentz providus		12
BARTOK András providus		24
FÜLÖP Josef providus		6
SZÖTS Mihály katona		6
KOVÁTS Lászlóné katonáné		3
KOVÁTS János providus		6
KOLOSI János providus		3
BARTOK Pálné és BARTOK Imréné katonák		24
BARTOK Pál providus és DOBRA Josef		18
Summa hujus lateris	Florénos H.	6 04

32] Ezen fennebb említett jöltevéőknek alamisánájokból, amely deszkák vásároltattak, azokból készíttetek a templom építésére megkivántató állások.

A templom számára mikor a fa bolthajtást vakolták a kőművesek, vásároltunk a Beretzkiektől 15 tizenöt mása alabastrom követ. Ennek a beretzki erdőről való ki költöztetése került 19 magyar forintokba és 48 pénzekben. Ezen summa pénz repartíaltatván a fel-torjai templomhoz tartozó minden rendbéli hallgatokra, az elébb való és jobb tehetségű nemesi rendek fizettek minden háztól fél-fél forintot, az az 50 pénzket. Ugy mi is, belső személyekül, a kisebb nemesek pedig és a katonai rendek 25 pénzket. Az özvegyek, jobbágyok és közönségesen az osporások 10 pénzket fejenként, eszerént állotuk ki az alabástrom kőnek az árát, melyre nézve nem tartám ide szükségesnek lajstromba leírni ezen ekklesiánkbéli embereknek neveiket. Imo azért, mert fellyebb megíratatt akik deszkáért fizettek, itt is éppen azon házak és személyek fizettek az alabastromért. 2do kedveztem az papirosnak is, hogy maradjon nevezetesebb dolgoknak protolátiojára.

[33] Ittem emlékezetnek okáért feljegyzem, hogy a templomot renováló mester emberek conventiojuk szerint mennyi fizetést percipiáltak: K. VÁSÁRHELLYI ERDŐ József áts mester ember ugyancsak a fiával ifjabb ERDŐ Józseffel, azért, hogy cserefával kiboltotta a templomot, és hogy az egyik fárt beszavazta és be is cserepezte a templomnak, jóllehet a contractusnak tartása szerint, ezen fáradságért a nemes ekklésia tartozott volna fizetni 140 magyar forintokat, de ebből öt forintokat elengedvén az ács mesterember, e szerint reparato ment kéz pénz fizetése 135, id est: százharmintzöt magyar forint, minden matériálét maga az ecclésia adván.

200, fűrészen vágott léztért a boltozásra és 17 szál fenyő fa gerendáért fizettünk fr. 27, d. 80.

500 nagyobb és kisebb lézt szegékért a fal bonthajtásba és ugyan oda való vas kapcsokért és közepes vas szegékért fizettünk Fl. 39, d. 80.

A kőműves pallérnak, a conventio szerint SZÁJLER Péternek fizettünk kéz pénzt fr. 120, búzáat in natura három köblöt, pálinkát is másfél vedret, kupája menvén dénárís 60. Ismét ezen pallérnak a templom két ablakainak megnagyobbításáért fl. 6.

171,1 véka mészért melyet per partes vettünk, fizettünk fl. 93, d. 8.

Az asztalosnak, K. Vásárhelyi JANTSO Sámuelnek, az asszonyok feje felett való ujj chorusért és a templombéli [34] székeknek reparációjáért fizettünk a conventio szerint kész pénzt fl. 70. Tíz véka búzára, igen drága lévén a búza ebben az időben, fl. 24, d. 48. Deszkáért 85 szálért vastagokért és vékonyabbakért, melyek szükségsek voltak a templomébli ujj chorusra és a földingás miatt megromladozott székeknek reparációjára (nb. azokon kívül, melyeket ennek előtte a jóltevők alamísnájokból állásoknak szerzettünk volt), most ez uttal újabban fizettünk az ekklésiai cassából fl. 22, d. 94.

1200 létszegért az ujj chorusba és a templombeli székeknek reparációjára fizettünk fl. 11, d. 70. 1000 zsendely szegért a cinteremre fl. 1, d. 44. Ugyan a tzin-teremre ezer sendelyért fl. 5.

Ezen templom építésére tett nagyobb költségeknek summája fl. 564, d. 44. N.B. Ezen költség ki rész szerint az ekklésia capitális és interes pénzeiből, rész szerint alamísnából és az ecclésia erdején termett fának az árából. Ugy a templom boltozattyából leszakadozott téglá árrából is. A kisebb expensák pedig melyek ezen nagyobbakkal együtt a templom építésére tetődtek, nyilván kitettzenek a megyebíró uraknak az 1803-dik, 1804-dik és 1805-dik esztendőkre készített számadó listájokból.

[35] Elkészülvén igen szépen az 1805-dik esztendőben a renováltatott templom, a napkelet felől való farára belől, ez az Inscriptio tétetett fel: “EZEN REFORIMATAI TEMPLOM KÓ BOLTYA A RETTENTŐ FÖLD-INDULÁSBAN LESZAKADVÁN, AZ 1802-DIK ESZTENIDŐJ OCTOBERI 26-DIK NAPIÁN, AZ ISTEN SEGÉDELEM ÁLTAL ÚJRA ÉPÍTETETT TEKIKINTETESI KÖNTZEI FARKAS UR CURATORSÁGA-

BAN, KOVÁTS FERENTZ MEGYEBIROSÁGÁBAN, KIJÉZDI VÁSÁRHELYI SZABÓ ANTAL PAPSÁGÁBAN ANNO 1805. DIE 15-TA JUNY”.

Az asszonyok feje felett való ujj choruson ilyen írás vagon: “A FEL TORJAI REF. EKKKLÉSIA KÖLTSÉGIN ÉPÍTETETT 1805-BEN, AZ UR AZ Ó SZENTSÉGES TEMPLOMÁBAN VAGYON, RETTEGJE AZÉRT ÖTET MIND AZ EGÉSZ FÖLD NÉPE. HAB. 2. 20.”

A templombéli asztalt az elébbeni elromlott szép asztalnak formájára, Tit[zteletes] KÖNTZEI András Ur feleségével együtt csináltatta melyen ez az írás olvastatik: “KÖNTZEI ANDRÁS ÉS E. P. A HENTER KRISZTINA 1804-BEN ISTEN DITSSÓSÉGIRE TSNÁLTATTÁK”

[36] A templom építésire, hazánk kebeléből személyesen és név szerint im e következők alamísnálkodtanak:

	Hung.	fl	dr.
M[éltos]gos SZÉKELY Klára asszony, PÉTSI Imre		6	
Obeslajdinánd Ur hitvesse adott .			
All Torjai Tek[intetes] BENKŐ János Ur		3	60
KIS Lukás Ur		12	
KIS Boldisárné KÖNTZEI Rákhel asszony		12	
POTSÁ Ferentz Ur Peselnekről		12	
Az elromlott orgonának reparációjára im e következők adakoztanak személyesen a vármegyéről:			
Méltóságos SZÉKELY Klára asszony, PÉTSI obeslajtné		5	
PÓTSA Dávid Ur özvegye, KÖNTZEI Ilona asszony		10	
CZERJÉK József Procurátor Ur		1	26
Uzoni KIS Pál Ferentz Ur		10	
KERESSZTELY István		48	
KERESSZTELY András		48	
KOVÁTS János, Minkáné fia		6	
KOVÁTS András, Minkáné fia		14	
KÖNTZEI Gábor Ur		1	20
KÖNTZEI Boris hajadon leány		36	
[37] Anno 1805			
KÖNTZEI István Ur		1	
KOVÁTS Dániel nemes		50	
CSÁSZÁR Susa, NAGY Józsefné		50	
HENTER Ágnes asszony, néhai KÖNTZEI Gábor Ur özvegye		1	20
KÁDÁR Ferentzné, INTZE Susánna		12	
KOVÁTS János katona		50	
KÖNTZEI Imre Uram		96	
BÁRDI Elek Ur		1	
KÖNTZEI Kata asszony leány ífju, K[ÖNTZEI] István uré		1	
GÁL Ferentz		50	
KÖNTZEI Lajosné asszony		50	
KÖNTZEI Benjámin Ur		1	
KOVÁTS Lajos		36	
KÖNTZEI Áronné asszony		14	
BAKTSI Ádám Ur		50	
KÖNTZEI Mária asszony leányai		24	
FÜLÖP András		12	
ERDŐ András		28	
ERDŐ Ferentz		6	

INTZE József	50
INTZE István	10
KÖNTZEI Sámuel szolgabíró ur	2 40
SZATHMÁRI Gábor	1
BARTUS Mária, hajadon leány	14
BARTUS Márton	50
BARTUS Samuel	12
KÖNTZEI András Ur	2
BÁLINT Antal, ifjú legény	5
BANKÓ Gábor	50
VENTZEL Ádámné s kisebb, leányával	1
A vármegyétől az orgonára gyűlt alamisna pénzeknek summája	
For. Hung. 53 Den. 72	

[38] Fel Torjárol	
KOVÁTS Mihály Ur	10
KOVÁTS Elek Ur	34
SZABÓ Antal Pap és felesége PETŐ Mária	1 10
PETŐ György Ur	48
KOVÁTS Péter	48
KOVÁTS Mihály, Csorbaszegi	10
TSOMOS Ferentz	6
BARTOK István, András fia	2
SOLYOM Ferentz	24
SOLYOM Márton	14
RÁDULY Elek	24
BARTOK Sándor	6
TORSA Ferentz	14
KOVÁTS András	6
BARTOK Ferentz	12
KOVÁTS István	6
BARTOK András	14
SZÓTS Mihály	12
FÜLÖP József	12
KERESZTÉLY Anna, KÁDÁR Pálné	12
SZÓTS Istvánné, hegyen lako	12
BARTOK Pál	24
VOLLONTS András	6
KOVÁTS Sámuel	6
SOLYOM Ferentzné	13
VOLLONT Andrásné	12
GÁL László	14
[39] SZÓTS Lászlóné	14
INTZE János	12
PAKOTS Ferentzné	10
GÁL Rebeka, hajadon leány	42
K. V. BENKÓ Dániel István fia, csizmadia mester ember	50
FERENTZ Mihály Sz. Keresztúri, most Al Torján lakik, obsitos katona adott	50
Summa Flor.	Hung. 6 88

Ennez auvan a varmegyerol gyult 55 forintokat es 72 Denárokat, léssen az egész orgonára gyűlt pénzeknek summája Flor. Hung 60 Den. 60

[40] Anno 1806-ban el adott egy viseletes festékes per den. 68

Az Urvacsorája ki oszto két ezüst tányérokbl egyet készítettünk, néhai PÓTSA Dávid Úr özvegye, KÖNCZEI Ilona asszony költségén.

Megjegyzést érdemlő dolog: Egy HATSU Demeter nevezetű, hidvégi kereskedő, festő, de a mellett igen kegyes ember jöllehet ugyan nincsen a mi vallásunkon,

hanem a görög vallást követi, mindazon által a templomunk számára a légatussainknak elsőbben adott Hidvégin Frol. 12

2do Conferalt kantai adoságot KÁRÁBET Józseftől, melyet KÖNTZEI Farkas megyebíró uram tőlle felvívén az ekklesia cassájában bé is adott For. 56 id est ötvenhat magyar forintokat és 80 pénzeket. Ez az idegen vallásu kegyes ember megérdemelte volna, hogy a neve a templomunkban is felíratassék.

[41] In Anno 1807. A mesteri házban az ekklesia költségén csináltattak a megyebíró uraim, egy festett asztal és pohárszéket melynek vas sarka és horgoloja vagyon. Ezekért az ekklesia Flor. 10 Den. 78.

NB. Ezt magok a megyebíró urak is feljegyezték az ekklesiának azon könyvében melyben az adósok vadnak. Videatur Protocoli illius pagina 443.

A régi templombéli pulpitus is a mesteri házban vagyon, nem külömben egy nagy Gradual az az Énekes Könyv, melyet néhai PETŐ Pál Uram ajándékozott volt a fel-torjai ekklesiának. A kántor BISZAK Miklós uram gondviselése alatt vagynak.

NB: A torny a templom erdelyin termett bikk fának pronevtussából sendelyeztetett meg.

[42] Méltóságos SZÉKELY Klára urasszony, vice colonellus PÉTSI Imre ur ő nagysága özvegye látván a templomban a prédikáló széket, hogy a veres bársony terítő elszakadozott, rongyolott, a helyibe istenes, kegyes indulattyaából, egy szép zöld Mántsester szőr bársonyból való veres virágokkal készült terítőt ajándékozott, körül bé lévén szegve veres selyemmel is, az 1817-dik esztendőben.

Ugyan az említett méltóságos asszony ezelőtt mint egy két esztendővel, ajándékozott az Úrszaltára egy drága Levántin nevezetű, nagy zöld selyemből való, igen szép keszkenőt is, melyekért nem csak a mostaniak, hanem az ezután következő ekklesiánk tagjai előtt is mindörökké áldásban maradjon az ő nagysága emlékezete.

Ismét a fenn nevezett méltóságos urasszony ezen mostan folyó 1818-dik esztendőben, aprilis hólnapban a Fel-Torjai Ref. Ekklesiának, a torony renovációjára ajándékozott 100, id est száz német forintokat, mely summa pénzt az ekklesia a torony renováló megújító kőműveseknek fizetett a véghez [43] vitt munkáért. Ezen kegyességéért ő nagyságának az ekklesiabéli előjárók azon háládatosságokat nyilván ajánlották, hogy ha az Isten ő nagysága ez árnyék világból kiszólyíttya. megengedik, hogy a templom körül lévő kő kerítésben temettesenek el hideg tetemei.

Tekintetes KÖNTZEI András ur és felesége T. HENTER Kristina asszony a torony vakolására és kifizetésére való meszet egészen a magok költségekből állották ki.

NB. Ezenivül Tekintetes KÖNTZEI Andrásné T. HENTER Kristina asszony a templom fejrítésére is ajándékozott 5 id est öt német forintokat.

Tekintetes POTSA Dávid Ur özvegye, Tek. KÖNTZEI Iлона asszony a toronyra és templom fejesítésére fizetett, in summe 14 id est tizennégy Réhnens forintokat.

Tekintetes KÖNTZEI Ismael úrfi egy mása mezzet ajándékozott a templom fejrítésére, a toronyra pedig fizetett 4 német forintokat.

Tekintetes PETHŐ György Úr egy pulkeretzi emberkek, egy szekér méznek elhozásáért vecturát fizette 6 német forintokat.

NB. Az ekklesiának több tagjai repártitio szerint fizettek amint a megyebíró urak listájából kitetczik, következendő képpen:

[44] A[nn]o 1818

T. KÖNTZEI Sámuel úr Fl. Rh. 4 xr

T. BARABÁS János úr 4

T. SZABO Antal, localis pap 4

Nemes KOVÁTS Elek 2

[45] Anno 1818

Fel-Torjai RÁDULY Elek gyalog katona és jubilatus öreg káplár, istenfélő ember a templomunk kerítésére ingyen, kegyes indulatjából csinált egy fejr ajtot, az ekklesia osztán vas szegekkal megverette, Anno 1830 die 1-ma Novembris. Az Isten támaszson még több jöltévőköt is a maga Szent Háza körül.

Alsó Volálban lako tekintetes CZERJÉK Jófes procurator ur, a fel-torjai toronyrak építésére ajándékozott 4 Rhenens forintokat és egy véka gabonát.

T. Karathnai KÚN Mihály uram, a mester embekeknek egy véka gabonát, melyért a nemes ekklesia előljároi azt igérték, hogy mikor őkegyelme meghal F. Torján harangozással megtisztelik.

[46] Anno 1818

Méltóságos KÖNTZEI Jófes Ur, ki most Kolosvárrát lakik, a volali VENTZEL Ádámnál levő adóságát, mely állott 24 id est huszonnégy német forintokból és 52 krajczárokból, scala szerint, ami felső-torjai ekklesiánknak ajjándékozván fel is vettünk, amely summa pénzből az orgona reparatiojáért VÁLTER Mátyás nevezetű mester embekek fizettünk 18 Rh. forintokat, ezen fellyül a többi fizetődött K. Vásárhlyre a toronyra megkivántatott vas kapsoknak taxájában a renovatio alkalmatosságával.

Anno 1819 Die 28-va Junii

Tekintetes PETHŐ Jófes úr, a gróf BETHLEN Ádámné ő nagysága preffetussa most hazáját meglátogatván ajjándékozott ekklesiánknak egy kis csengetsücskét, most a papi háznak tetejin vagon.

Ismét méltóságos KÖNTZEI Jófes úr, a Tit. BAKA Elek guberniális cancellista úrnál levő adosságát contractussánál fogva conferálta Fel Torjai Refomáta Ekklesiánknak, amely capitalis [47] tett scala szerint 50 id est öven rehens forintokat és 45 krajczárokat, ezeket sok utánna valo járásunk után a néhai BAKA Elek úr testvér ötse kurtapataki tit. BAKA Lajos ur ekklesiánknak in Anno 1821 Majus holnap kezdetin

béfizetvén, ebből egy pár szép onn kannkáért az urasztalára fizettünk Fl. Rh. 20 [Megj.: Következik: xr. (az-az krajczár) 12, kihúzva]

Nbene. Mindenik kannán ez az iscriptio vagon: "A FEL TORJAI REF. EKKLÉSIÁÉ M; KÖNTZEI JOSEF UR COLLAT. VASAR ANNO 1821-ben"

A többi része a pénznek negyedfél sing szükségire erogaltott amint a számadó listából meglehet látni.

In Anno 1822 Die 24-ta Martii méltóságos Székely Klára úrasszony, néhai v. colonellus PÉTSI Imre úr ő nagysága kegyes özvegye negyedfél sing gyász fekete posztot ajándékozott a templom számára, olyan véggel, hogy a Krisztus kinszenvedésének Nagyhetin a papi catedrara terítessék úgy egyéb nevezetes temetési alkalmatosságokkal is.

[48] Anno 1828

Tekintetes fel-torjai PETHŐ Jófes úr a gróf BETHLEN Ádámné asszony ő nagysága prefectussa el nézvén ezen fel-torjai kicsiny ekklesiának a sok mixtum matrimoniumok és valoban nagyon rendetlen házasságok által esett feletébb való elgyengülését, kegyes és Isten dítsőségét néző buzgó indulatjából azon capitalis pénzei közül melyek legalis interes fizetés mellett elocaltatva vadnak az fennebb említett méltóságos gróf BETHLEN [Megj.: Következik: BETHLEN, kihúzva] Ádámnénál, Gróf GYULAI Kata asszony ő nagyságánál 1000 id est ezer rhenens forintokat mostani banko pénzekben 11-ma septembris hujus Anni, oly modalítással testálta ezen fel-torjai ekklesiának, hogy ennek minden eszetndönként való interessét percipiallyak ezen ekklesia fungens papja és fungens mestere csekély és valoban gyenge fizetések potlásában, a papnak két rész menvén, a mesternek pedig a tertialitás. Ezen testamentalis dispositioról való documentum, az ekklesia nagyobb ládájában áll.

Ezen kívül találatnak még másrendbéli levelek:

1. A fel-torjai ekklesia temploma erdejéről egy igen régi levél mely költ 1603-dik esztendőben.

2. A fel-torjai Ev. Ref. Ekklesia minden külső és belső bonumairól való relatoria, vagyes feletetés levél, költ 1814-ben Februarius 25-dik napján a Mélt[óságos] Suppreum Consistor parancsolatjából.

3. A torony mellett levő virágos kertecskéről való documentum költ 1819-ben Április 4to.

[49] 4. Két relatoriák valami szántó földcsekéről.

5. Az also-karathnai ekklesiával a pörben eléforduló minden documentumok, a supremum Consistorium deliberatumával egyetemben a két ekklesia között való métaról vagyes határról. Ez ide be a partialison elkezdődvén folyt a communitáson, synoduson, onnan appellátott a Fő Consistorium eleiben, innen a favorabile deliberatumát megnyerte ezen Fel Torjai Ev. Refor. Ekklesia.

N.B. Ezen deliberátum az Ekklesia Protocolumában is be vagon iktatva és ezekre igen szükséges a jó gondviselés.

6. A felsőbbség parancsolatjából a fel-torjai ekklesiának kellett csináltatni egy olyan rézpecsét nyomot, melyre reá mettetett az ekklesia neve is, melyért kellett fizetni Flor. Hung. 6. Ez áll vagyis tartatik a ekklesia nagyobb ládájának a fiokjában.

7. A Visitátiónak mely Fel Torján 1832-ben 8-va [Megj.: Következik: Aprilis, kihúzva] Februarii tartott, vagyon egy deliberatuma a Fel Torjai Ev. Ref. Ekklesia földeiről, melyet a pap szokot mindenkor colálni a maga számára. NB. ez a Méltóságos Supremum Consistorium parancsolatjából készült, relatoriában belé vagyon rételve a templom erdelyiről szöllő, régi levéllel egyetemben.

8. Egy jó tsmoba kötve az Ekklesia pénziről való esztendőnként rátiok.

[Megj. Téves az oldal számozása, a 49. után 51 következik.]

[51] 1832 Anno

A Fel Torjai Ev. Ref. Ekklesiának mostani Consistorai

A nemes vármegye résziről
T. KÖNTZEI András Úr
KÖNTZEI Imre Úr
KÖNTZEI Gábor Úr
KÖNTZEI Gáspár Úr, megyebíró
KÖNTZEI Sámuel úr
KÖNTZEI Beniam Úr

Fel Trojáról, székelységről
t. PETHÓ György Úr
SZABÓ Domokos prokátor
KOVÁTS Elek Úr, megyebíró
KOVÁTS Sámuel gy[alog] katona
VOLLONTS István gy[alog] kat[ona]
RÁDULY Elek gy[alog] kat[ona]
[52] Egyházfiai
DOBRI Mihály Volálból
VOLLONTS Elek Fel Torjáról

NB. Fennebb, a fel-torjai ekklesia bonumaiból kimaradott volt a két temető hely, melyek közül az egyik vagyon Fel Torján, az ADA István kántor és az Albisi BARABÁS familia jószágai között, a másik temető melyben a vármegyén lakok temetkeznek, vagyon a mező szélén, Felső Volál mellett, melyet Deme hegyinek is hívnak.

[53] Minek utánna ezen ekklesiának bonumait, belső személyeit, azoknak neveit, szolgáltyokat, szolgálattyok idejét s más nevezetesebb történeteit magába foglalt könyvet n.b. K. Vásárhelyi SZABÓ Antal úram a maga költségén a Fel Torjai Ref. Ekklesia számára meg készítette és abban az alatta és előtte megjegyzést érdemlő dolgokat feljegyzette; szükségesnek s éppen kötelességemnek tartom az ő

kegyelme utmutatását követni elhunyt előtti dolgait, melyeket a szemérem nem engedett feljegyeztetni, feljegyezni, az azutánni változásokor melyek az ekklesia jószágain, szántó földlein, kaszálóin, belső személyein estenek, megírni, hogy így a maradék látván ezen Jegyző Könyvet, ne akadjon meg, ha valaminek végire akar járti, hanem helyes esméretet keressen magának, s tudja az [54] régen elmúltat a mostanival öszve függésbe hozni. Irtam F[el] Torján papságom második esztendejében K[risztus] Sz[ületése] U[tánni] 1835-be November holnapja 6-án.

Uzoni Zajzon István mp.
helybeli pap

Legelsőbbben is K[ézdí] Vásárhelyi SZABÓ Antal tiszte[letes] papról kívánok egy megjegyzést tenni; Néhai tiszteletes HENTER György Úr mellé káplán-ságra meg szolítatván 1785-be. Ennek halála után az actualis papságot megnyerte 1787-ben. Házasságra lépett PETŐ Máriával 1786-ban. Szerentcseknek több zálogai lévén, feleségét el vesztette a halál által, minekutánna 45 éveket együtt éltek volna. 1831-be végre maga is, mint egy öreg patriarcha, minekutánna 48 éveket dicséretesen egésségesen, mindenek megelégedésekkel paposkodott volna, elhunyt az 1833-dik évben marty 5én guttaütésbe.

Ezen hosszason szolgált lelki tanító után változások estek az ekklesia bonumain, erről szólok most.
1^{ben}. Az épületről, a papi jószágon.

[55] A lakóházban lévő ablakok elromolván a régiség miatt a nagyobb házba két fába rakot ablakok készíttetek, ezen Jegyzőkönyv 18-dik lapján megírt kicsin ablakok helyett, egyik onos ablak pedig a kisebb házból kihozatván, felcserélődött, a nagyobb házba lévő kicsin fába rakott ablakkal, 1834-ben készült az ekklesia költségén, melyről számot is adtak az akkori megye bírák 1895-nek elején. Továbbá a négy edgyes székből, 1 karos és két karotlan, van meg most t. i. 1835-ben. A födele meg rongyolodván, az első fele újra sendellyezetett 1833-ban Tit. ADA Móses papságában.

A 19.^{dik} lapon a 3.^{dik} pont alatt megjegyzett csűr, Tit. SZABÓ Antal uram halála után eladatott kotyavetyén 32 r. fl., melyből az ekklesia papi házat sendellyeztette meg elől felől.

A 19.^{ik} lapon, az 5.^{ik}, 6.^{ik}, 7.^{ik} pont alatt lévő gabonás, sütő és sertés pajta sözve rongyossodván sok kéresemre az ekklesia öszve rontotta, el hányatta és egy fődél alá építette a hármat, sendely alá a régi gabonás helyére. A reá való költség az ekklesia jöltéví tagjaitól telvén ki többnyire 1835-ben és 1836-ban akik adtak, azoknak neveik így követkeuznek:

[56] A vármegye részéről

	Váltóban Magyar	Fl.	Den.
T. KÖNTZEI András Úr		1	20
KÖNTZEI Sámuel ur		1	20
KÖNTZEI Ismael urfi		1	
KÖNTZEI Beniamin ur		1	
SZATHMÁRI Gáborné asszony		1	
KÖNTZEI Rafael ur		1	
KÖNTZEI László ur		1	
ERDŐ Mihály, szabad		1	
KOVÁTS Móses gy[alog] katona		1	
BABOS Josef ur		1	
KOVÁTS Pál Ferentz gy[alog] k[atona]		1	
KOVÁTS Pál Sigmond gy[alog] k[atona]		1	
GÁL Lajos		1	
T. KÖTZEI Gábor ur		1	
KÖNTZEI Gáspár ur		1	
SZATHMÁRI Sándor ur		1	
KOVÁTS Daniel ur		1	
KOVÁTS Albert ur		1	
KOVÁTS Lajos ur		1	
NAGY Moses		1	
BARTOS Elek		1	
KÖNTZEI András ur		1	
KOVÁTS József ur		1	
INTZE András			50
INTZE József			36
BAKTZI Ádám ur		1	
		25	26

Székelység részéről

	Váltoba M[agyar]	Fl.	Den.
(átvitel)		25	26
T. PETHŐ György ur		1	
KOVÁTS Mihály ur		1	
VOLONTZ István gy[alog] kat[ona]		1	
KOVÁTS István gy[alog] kat[ona]		1	
SOLLYOM Ferentz I[ovas] katona		1	
SOLLYOM Márton katona		1	
SOLLYOM István lovas katona		1	
BÁLINT József provizor		1	
T. KOVÁTS Elek ur		1	
KOVÁTS M. Sigmond			50
SOLLYOM Márton junior		1	
KOVÁTS Mihály provizor		1	
T. SZABÓ Domokos ur		1	
KOVÁTS M. András		1	
KOVÁTS M. János		1	
BARTOK László		1	
KOVÁTS P. András		1	
KOVÁTS P. József		1	
KALIT Ferentz		1	
BARTOS Márton ifjabb		1	
SOLLYOM András		1	
Összesen:		45	76

[57] A szántó földekről

Meghalván tisz. SZABÓ Antal Uram, míg más papot hívánnak, addig az adigi örökké paptól birt szántó földeknek harmad részit ki szakasztá az ekklesia a kántor számára, ti. a 19-dik lapon, az 1-ső, a 20-dik lapon az 5-ik, a 21 lapon a 6-ik pont alatt való szántó földnek felét és nem külömben a 21-dik lapon meg írt szénafű helyeknek harmad részét, de minthogy jussa az ekklesiának ezen régi szokáson változtatást tenni nem lehet, a tiszteletes Szent Széktől a méltóságos Consistorium elibe van ezen dolog appellálva, s épp most ott vagon a dolog, hogy várjuk a finálé deliberatumot, el is jön, vissza ítél-tvén a pap számára. Jegyzőkönyv. 1836 junius 8-án.

A szénafű helyekről

A 21-dik lapon az 1-ső pont alatt meg jegyzett szénafű hely az az Hőnye, mint hogy a nem curatas miatt ki soványodván, semmi széna se termett, tehát jónak láttam ott hol fel lehetett felszegetni és így szántó földet készíteni belőlle. 1835-ben rossal bé is vettem, ennek is harmada most a kántoré lévén, ugy a 2-dik pont alatt [58] lévő Holt Almás nevezetű helynek is harmad rész széna termése.

A mesteri jószágáról

A 23-dik lapon a 2-ik és 3-ik pont alatt lévő két épületek b.v.m. SZOTYORI István uram idejében egy fedél alá húztatván, egy istálló lett, egyebek megmaradván t.i.kettei a két pajta és szín.

A papokról

A 25-ik lapon bé végződván a papság meg írása amint az 54-ik lapon megírtam, SZABÓ Antal tisz. pap meg halván, helyébe az ekklesia votiratas uttyán meg választotta karatnai tisz. ADA Moses uramot az 1833-ik év mártiusában, 13-ik napján amint az a felt-torjai Domus Consistorium Protocollumából ki tettik de ezen szorgalmatos pap minekutánna esztendő két holnapot és hat napot, dítséretesen szolgált volna, 1834-be Májusnak 19-én Pünkösöd másodnapján meg holt, nőtelen. Minthogy pap nélkül sem bátorsága sem hasznos dolog nem jó lenni, tehát más papról kellett gondoskodni és helyébe hasonloképp votizálás [59] uttyán midőn Sz[ékely]Udvarhelyen préceptorságot végezve contrasciba lettem volna meg választá a Sz. Ekklesia 1834-ben juliusnak 8-ik napján engemet Uzoni ZAJZON Istvánt, midőn 23-dik esztendő volnék amint ez is a Domus Consistorium Protocollumából világosan ki tetszik. Ezen hivatalt mint eddig becsületesen kívántam vinni s ezutánra is az isteni kegyelmet ohajtom, hogy fel-lessek meg mind végig.

A kántorokról

A 25-dik és 26-dik lapon megjegyzett mesterek vagy kántorok közül PETHŐ Josef uram mellé segédnek hívták volt BISZAK Miklós uramot, kinek halála után az actualiss kántorságot még nyervén, minek

uánna 29 esztendőket ditséretesen szolgált volna meg holt ez a társaságbeli vig ember, de jó kántor is 1831 május 13-án. BISZAK Miklós uram helyébe a nemes ekklésia választotta K. Vásárhelyi particulista SZOTY-ORI István uramat kántornak, amint ez is a Domus Consistorium Protocollumából meg látszik 1831-be május 24-én, aki most jól folytatja hivatalát.

[60] Meg jegyzésre méltó dolog

Tekintetes KÖNTZEI András úr soron ajándékozott az ekklésiának 100= száz R. Forintot oly véggegel, hogy K[ézdivásárhelyi] szekeres JANTSO Josefől fel végye, de mivelhogy törvényesen kéntelenített a sz[ent] ekklésia fel vétetni, kentelen volt felibe adni a felvevés végett tit. SZABÓ Domokos procurator urnak ki is exequaltatván, 50 = azaza ötven R. Fl. az ekklésiának által adott melyből a rendelés szerent a kántor számára egy 3 vékás föld vásároltatott is amint ez a Domus Consistorium Protocollumából világosabban ki tetszik.

NB. Az erről való levél az ekklésiának nagyobb ládájában vagon. Adan Isten bár ilyen sok jó tagot ekklésiánknak.

Reformata Sz. Ekklésiánkban az orgona meg hibásodván, az ekklésia tagjai egyezésre léptek, s egymásközt a renoválásra teendő költést repartíalták, s meg is fizették amint a tulsó lapon látni lehet:

[61] Vármegye részéről

	Mf.	Dr.
T. UJVÁROSI Sigmond ur		48
T. KÖNTZEI Ismael ur	1	
T. KÖNTZEI Sámue ur		50
T. KÖNTZEI József ur	1	
T. KÖNTZEI Gábor ur, ónot adott		
t. KÖNTZEI Gáspár ur		48
T. KÖNTZEI Lászlóné	1	
T. KÖNTZEI Ádám ur		60
ADA Istvánné		24
T. BAKTSI Ádám ur		48
T. KOVÁTS Ábel ur		50
T. KOVÁTS Dániel		24
Ns. KOVÁTS Lajos		50
T. SZATMÁRI Sándor		24
T. KÖNTZEI András ur		48
Ns. KOVÁTS József		48
KOVÁTS M. András		24
VENTZEL Ambarus		24
VENTZEL Daniel		36
NAGY Moses		24
Öreg BARTOS Márton		16
BARTOS Elek		24
KOVÁTS Mósesné		24
GÁL Lajos		24
ERDŐ Mihály		24
INTZE András		24
INTZE Josef		50
KOVÁTS P. Sigmond		24

átvitel	11	40
		48
		12
		12
		24
		12

Ns. SZATMÁRI Gáborné
INTZE István
KERESZTÉLY István
INTZE Ferentz
INTZE István voláli

Székelység részéről

T. PETHŐ György ur	1	20
T. SZABÓ Domokos ur		50
Ns. KOVÁTS Elek ur		60
Ns. KOVÁTS Mihály		24
FÜLÖP Moses		12
BÁLINT József		24
BARTOK László		24
RÁDULY Elek		12
SOLLYOM Ferentz		24
Prov. KOVÁTS Mihály		24
KOVÁTS P. Josef		24
KOVÁTS P. András		24
KOVÁTS Fetentz		12
KOVÁTS István		24
KALIT Sámuel		24
KOVÁTS Sámuel		12
SOLLYOM András		12
SOLLYOM Márton ifjabb		12
SOLLYOM István		48

BARTOK Benedek
Ns. KOVÁTS Imre

[62] [Megj.: KOVÁTS N. Sigmond többszörösen kihúзва]

	átvitel	18	44
			24
			4
		18	72
	mf	dr	

1837-ben consistorok

Vármegye részéről	Székelység részéről
T. KÖNTZEI Gábor ur	T. PETHŐ György ur
T. KÖNTZEI Gáspár ur	T. SZABÓ Domokos ur jegyző
T. KÖNTZEI Sámuel ur	T. KOVÁTS Elek ur
T. KÖNTZEI Rafael ur d. curator	VOLLONTS István megyebíró
T. UJVÁROSI Sigmond ur	KOVÁTS Sámuel
T. KÖNTZEI József ur	RÁDULY Elek
Privuz DOBRI Mihály egyházfíu	VOLLONTS Elek egyházfíu

[63] Megjegyzésre méltó dolog. Az 1838-dik év januáriusának 23-án délutáni 8. és 9 óra között oly rettenetes földrengés volt, milyent a mostani rend ember 1802-től fogva nem érzett, mely több helyeken siralmas károkat okozott, templomokat és tornyokat meg gyengített. Ekkor okozta tetemes kárt a mi F. Torjai Ref. Szent Templominkba is ugyanis a hátsó részén a Géber fal 2, 1/2 ölnyi magosságra le omlott, mely belől a mennyezetet le rontotta, az arcus vagy a szivárvány haszonvehetetlenné lett, mely helyett már újból kell mást rakni a tulsó oldalán a párkányozás cserepezésével edgyütt le rokant, belől a stakaturól sok vakolás le hullott, szóval az egész felső szakassza vagyis a sanctorium meg hasadozott. A torony széles kőrakásai is meg hasadozott, ez azonban [64] szenvedhető. Most hát az ekklesia ezen romlás meg újítására kívánván figyelmét fordítani egymás közt az arra teendő költséget, pénzt fel osztotta, melyből alább említést teendek.

ZAJZONI István mp. mostani ref. pap

Karatnai tekintetes KÖNTZEI Sándor ur kereszt-yeni jó indulatból romladozott templomunk megújítása tekintetéből ajándékozott messzre 33 (harminczhárom) magyar forintot váltóba, mely az tekintetes curátor KÖNTZEI József ur számadásában által is adatott. Köszönet a nemes lelkű férfinak a hív kereszténynek!! Megjegyezte U. ZAJZONI István helybeli pap.

Az 1838-dik évben télho 23-án a földingás miatt megromolván templomunkat az 1841-ik évig nem lehet [65] (mert hanyagság volt benne) meg újítani. Ekkor hatós közbejárásomra fel buzdulván a hivek, magam felvigyázása alatt lebontottuk a szarvazattát egészen és az említett évben fel is raktuk, bé cserepeztük lapos cseréppel, új gombokat tévén a nagyobb részre, BARTUS Ferenc mester ember lévén a czéla megfogadva, ezzel meg szünt az újítás az 1842-dik évig, akkor LAND András kőmives ésezedi[?] paller 100 pengő forintokért vállalkozott a kőmivesi munkák végre hajtására. Meg lett ez is az érintett év nyári hónapjaiban tulajdon jelenlétem, felügyeiletem és gondviselésém malatt, mert a régi romlott szivárványt leszedve újból elrontatott, meg omladozott stakaturja ki újítatott az egész templom kívül-belől megújítatott, új kathedra állítatott, s mind ezek rész szerént a hivek költségén, rész szerént kisebb mértékbe az ekklesia tökepezén egy része felhajtásából estek meg. Őrízze a jó Isten szentséges templomunkot több ilyen sérelmes csapásoktól. 1843-ban télutó 20-án. ZAJZON István pap mp.

[66] E folyó 1845-dik év martiuissa 6-án a feltorjai ref. ekklesiában consistorok;

Vármegye részéről

T. KÖNTZEI Gáspár ur
KÖNTZEI Sámuel ur
KÖNTZEI Ismael ur
KÖNTZEI Rafael ur
KÖNTZEI Josef ur
KOVÁTS Ábel ur megyebíró
BARTUS Antal egyházfű

Székelység részéről

T. PETHŐ György ur
SZABÓ Domokos ur
KOVÁTS Elek ur m. bíró
VOLONCS István
KOVÁTS István
KOVÁTS Ferenc egyházfű

1851-ben februarius 28-án kiegészítette a feltorjai ref. egyházi tanács e szerént:

Fel Torján

HATHÁZI Josef, PETŐ István, KOVÁTS István, VOLONCS András tanácsosok.
PETŐ Károly megyebíró
KOVÁCS Ferenc egyházfű
Volál és Karatnán
KÖNTZEI Sándor, KÖNTZEI Ismael, KÖNTZEI József, KÖNTZEI Rafael, KÖNTZEI Károly tanácsosok.
KÖNTZEI Ferenc curator, ADA Josef jegyző, BARTOS Antal egyházfű.

[67] Ujabb áldozat a vallás oltárára

Karatnai KÖNTZEI Kata hajadon KÖNTZEI Rafael leánya a múlt 1852-dik és decemberének 28-ik napján ajándékozott a f. torjai ref. egyháznak egy a maga művészeti mesterségét tanusító úrasztalára használandó takarót mely egészen szőlök belé lévén kötve az év száma t. i. 1852 és a neve e két betűkkel: K. K.

Ugyan karatnai de Volálban lako KÖNTZEI Sándor ur és neje ANTAL Ilona a szent szöszékre ajándékoztak egy veres bársony takarót rojtos szegéllyel s alatta szemérmesen az békességet jelentő fejeér organin virágokkal ellátott takaróval, e folyó 1853-ik év első napján terítettvén illető helyére. Tartsa meg Isten éltelit a nemes adományozoknak. Megírta ZAJZON István mp. lelkész. Fel-Torján 1853-ba, martii 8-án.

[68] AZ 1855-ik évben azon papi lakház helyett, melyről ezen Jegyző Könyv 18-dik lapján emlékezet vagyon s mely ezen Jegyző Könyv 55-ik lapján is újítást kapott egy új öt szoba v[agy] külön alkalommal ellátott s e kor kívánatához képest szépen készült ízletes ház építetett alatta lévő pintzével. A ház építés hirtelen történt mert augusztus közepén elhanyagott és november közepén már belé költöztem – ritka dolog ugye? Kedves olvasó!, hogy középület s éppen itten Fel-Torján a papi ház ily hirtelen lakhatóvá legyen? Tudd meg jó olvasó, háladatos maradék!, hogy ennek több okai voltak, mert:

1-ben Előre az egyház neve alatt s hasznára három tánc vigalom [bál] rendeztetett, kettő az én és megyebíró PETŐ Károly uram munkája s melyen fellépésünk és felügyeletünk, egy pedig ismét az én és megyebíró KÖNTZEI Ferenc [69] és PETŐ Károly urak utánjárásuk mellett, hová nem csak a jozonabb értelmű, kebli hal[!]gatok, hanem a környékbeli nemesebb értelmű ifjak és egyének megjelentek is az ekkor bójott tiszta haszon mely mind egy 100 forint pengő pénzre rug, a ház építésre fordítatott.

2-ra. Néhai HATHÁZI Josef és neje SZABO Polixena a kerítésbe temettvén, előre az engedélyért ígért 100 forint pénzt, mit halála után megnyervén ez is a ház építésére fordítotott, mely pénzt az én kéréssem s közbe jövelelem által nyerte a nemes egyház.

3-ra. A feltorjai tilalmas erdőbenni birtokosság egy felszólításomra ajánlott 20 forint pénzt, ezt is a többhez csatoltatott.

4-re. A halgatok is egymásközt rovatalon tévén a kepés gardis 2 for. pénz az szegényebb jussuak kevesebb pénzt fizetvén, ezen rovatalbol is szép [70] öszvzeg, min egy 160 for. pénz gyüle bé, mit is kevesek kivételével jó szívvel befizettek, s így lett pénz a ház építésére, de meg jegyzendő, hogy nékem került legtöbb áldozatba, mert mig épült a ház nem tudtam távozni saját dolgom vagy munkám mellé is, és PETŐ Károly megyebíró uramnak tudniillik ki az amit lehetett, mindent elkövetett hogy haladjon a munka e mellett az értelmebb hallgatok ha személyesen nem lehetek is jelen, legalább az értetleneknek roszsz példát s tanácsot nem adtak.

A ház költséseről való számadás meg van a Számadolo Könyvbe, mely két évbe t. i. 1855-be és 1856-ba történt, mintegy 400 pengő forintra mégyen, mivel a régi házból való épebb fák felhasználhattak a [71] pincze ásásra s a kőmivesek mellé, napszamosokot a megye adott, ételt és italt, ács és kőmiveseknek többnyire a tehetősebb hallgatok küldötték. Volál mintegy 40 szál nyár és csere, Karatna 5 szál csere (nagy) és egynehány szál nyár, a feltorjai tilalmasból 20 szál nyár, az ekklesia erdelyéből is mint egy 20 szál nyár, boronát kaptunk. Ezekből is ami lehetett felhasználhattott, a megmaradott rész a rosz, régi kárfáival elárverzetett. Itt az egyik ok tehát, miért is került ily csekély öszvzegbe. Ma midőn ezt írom, még a két kisebb vagy pincze feletti házak nincsenek kipadolva, kívül pedig nincs bépakolva, de készen a deszka száradtába vagyon s ha Isten is úgy akarja aratás körül vagy után bé végződik minden. Légyen köszönet azoknak kik e ház építésén [72] segéd kezét nyújtottak, kik áldozattal járultak, sokáig áljon épségbe lakozzék benne bölcsesség, okosság, jó hív vallásosság és csendesség, s a ki mindeneket képviselje, becsületes pap. A középső ház középső gendáján ezen felül írás áll: ÉPÜLT A F: TORJAI REF: EGYHÁZ KÖLTSEGEN ZAIZON ISTVÁN PAPSÁGÁNAK 22-DIK ÉVÉBEN 1855-BEN.

Kis s mennyit fizettek a hallgatok részéről a ház építésébe –, szükségesnek latom feljegyezni a mint következők:

[Megj.: A befírgt névjegyzék helyén a 73-as oldal üres]

[74] Az 1856-ik év julius havában egy ujjkut ásátása szükségeltetvén (mivel a régi, mely a papi telekre bójáró nagy kapu sarkánál vala, bé omlott, s a kövei is nagyobb részint benn maradt) meg is ásattott a kántori telekre az átjáró víz kapu mellett a hallgatok hordozván a terhet, kőre és pénzre nézve, egy kövön ezen év szám áll: 1856.

[Felső] Volálban lako tekintetes KÖNTZEI Sándor uram és neje ANTAL Helena asszony a múlt 1853 évben terítették vala bé a sz[ent] szószéket amint ezen jegyző könyv 67-dik lapján írva vagyon, e foly 1853-dik évben éppen husvét első napján ajándékoztak egy

szébb és diszesebb takarót, selyem virágokkal, ezüstös, rojtos szegélyvel ellátva. Légyen emlékeztetik áldásba. Íram F[el] Torján, ZAIZON István. mp. pap.

[75] Ezen Jegyző Könyv 24-dik lapján felemlítetteknek, kik a f.-torjai ref. egyházba paposkodtak a múlt seculumba hol csak is 1723-ig eshetett e nyomozódás, én mint alol irt helybeli lelkész több hiteles írásokból látva, olvasva, hiven ide írhatom, hogy:

a. Karatnai nemes KUN István urnál a levéltárban vagyon egy szerződvény, mely 1677-be, 8-kán, 9-kén kelt s melybe egyik regin s NAGY György Máront, feltorjai predicator ír alá.

b. Ugyan azon levéltárba egy más szerződvény, mely azután tíz évvel és így 1687-ben junius 15-én LISZNYAI Péter, feltorjai predicator mint egyik regin aláírása alatt keletkezett és

c. Egy peres levél csomagban [Megj.: Következik: mint egyik peres fél, többszörösen kihúzvaj] ugy említettik SZATMÁRI István f. torjai schola mester 1688-ba aprilis [76] 11-én mint akinek parochialis háznál iratott alá egy szerződés KÖNTZEI István major és KÖNTZEI Ferenc junior regensek által. Ezen mester későbbre, t. i. 1695-be, mint udvarhelyi cantor ugy fordul meg a processus rendin.

Tájékozás is ez egyház történelme tökéletesebb ki tisztázása végett íram F. Torján december 10-én 1859-be. ZAIZON István mp. a fel-torjai ref. pap.

Jegyzés: Néhai nemes KÖNTZEI Rafael szeretet aposom leveles ládájában több írások között találtam olvasni, hogy a F. torjai ref. egyháznál szolgált, két oskola mester egyik alcsernátoni PÁL István 1616-ba, a másik K[ézdi]vásárhelyi AMBRUS János 16[?] kik mint közbírák írják alá a szerződéseket. Íram F. Torján 1862-ben március 9-én. ZAIZON István mp. pap.

[77] 1862-ben január 26-án a Generalis Sz[ent] Sinat és a méltóságos Fő E[kklesia] Tanács meg álitott rendszabálya értelmébe újból szerveztetvén az E[kklesia] Tanács lett az eredmény e szerént:

Fel Torjáról

1. T. PETŐ István uram d. curator
 2. T. PETŐ Károly
 3. KOVÁTS István idősb
 4. KOVÁTS István ifj.
 5. Voloncs György egyházi tanácsosok
 6. SOLYOM Ferenc
 7. BÁLINT Josef
- KOVÁTS Ferenc egyházi F. Volál Karatnáról

1. T. KÖNTZEI Ferenc uram, d. curator
 2. T. KÖNTZEI Josef
 3. T. BABOS György
 4. T. KÖNTZEI Lajos
 5. BARTOS László egyházi tanácsosok
 6. KOVÁTS Antal
 7. KOVÁTS József
- BARTOS Dani egyházi Jegyző T. CSISZÉR Farkas uram

Íram 1863-ba junius 29-én,
ZAIZON István mp. pap.

[78] Az 1869-dik évben ajándékoztak úrasztali szükségletre:

a. Özvegy SZABÓ Sámuelné született Nemes GILTEN (?) Régióra asszony mint lutherana vallásu, egy terítéket az urasztalára.

b. KÖNTZEI Ferentznő. született UJVÁROSI Mária asszony egy más terítéket melynek anyagját maga fonta, Brassóba megszőtette, fejér szín, bele van szöve egyik szélén: KÖNTZEI FERENCNÉ 1869, a másik szélén: UJVÁROSI Máris

Köszönet a szíves áldozatért a két tisztos nőnek Fel-torján, jan. 21-én 1870-ben, ZAJZONI István mp. Lelkész

[79] Az 1869-ik évben a még 1838-dik földrengés által meg romló templombeli orgonának kijavíthatása végett egy felszólítás által adományoztak:

Feltorjai adakozó nevei

	flr.	xr.
1. PETHŐ Istvánné	1	
2. PETHŐ Károlynő	1	
3. CSISZÉRJánosné	1	
4. KOVÁTS M. Daniel		12
5. SOLYOM Ferencné ifj.		12
6. SOLYOM Ferencné id.		10
7. SOLYOM Jánosné		20
8. SOLYOM Pálné		50
9. KOVÁCS Sámuelné		20
10. KOVÁCS Miklósné		25
11. BÁLINT Ferenc ifjabb		20
12. SOLYOM Lukáts		20
13. FARKAS József id.		10
14. KITSI János		10
15. VARGYASI Josef		10
16. VOLONCZ György		20
17. KOVÁCS István		50
18. KOVÁTS Danielné		30
19. KOVÁTS Lajosné csorbaszegi	1	
20. KOVÁTS Lajos somszegi		10
21. PHILBÁT Lászlóné		10
22. SOLYOM Sándorné		40
23. SOLYOM Andrásné		6
24. KOVÁTS Lászlóné		13
25. SZABÓ Sámuelné	1	
26. SZOTYORI Mária		50
27. KOVÁTS Mihályné		50
28. SZÖTS Jánosné		40

Karatnán

29. KÖNTZEI Benjamin		10
30. BARTHA Ádám		50
31. ILLYÉS Zsigmondné Irén	2	
32. ÁDA Ferenc		30
33. BABOS Jozsefnő		40
34. BABOS Gábor	1	
35. BARTHOS Jozsef urak is		20
36. KÖNTZEI László		15
37. KOVÁTS Dániel		50
38. GÁL Lajos		15
39. GÁL Ferenczné		10
40. MIHÁLY Andrásné		14
41. KÖNTZEI Mária	1	
42. KÖNTZEI Josefné		40
[80] 42a. MIKE Jozsefné		
43. KÖNTZEI Lajosnő		1

Felszólalban

44. RÁCZ Ferenc		1
45. JANKO Márton		10
46. KOVÁTS M. István		10
47. KOVÁTS M. Jozef		50
48. KÁDÁR Balászné		20
49. SZABÓ Lajosné		40
50. GYULAI Elekné		40
51. SZOTYORI Dénesné		50
52. SZATMÁRI Lajos		50
53. KÖNTZEI Ferenc		3
54. KOVÁTS Antalné		60
55. KÖNTZEI Dávidné		1
56. KÖNTZEI József		1
57. NAGY András		30

Al-Torján

58. KOLOMBÁN Károly		1
59. KOSA István		1
60. MÁRTON János		1
61. GÁL Miklósné		30
62. SZABÓ Antalné		10
Gabonát adtak nincs pénzé téve, lett		
63. B. APOR Mihályné		2 véka ros
64. CSISZÉR Károly		7 kupa árpa
65. BÁLINT Jozef		1/2 vé- ka ros
66. KOVÁTS Istvánné		3 kupa
67. KÖNTZEI Ádámné		1/2 vé- ka ros
68. ADA András		1 véka rozs
69. KOVÁTS Ágnes		1 véka rozs
70. KOVÁTS Julianna		1/3 vé- ka ros
Összesen:		4 32
1869. január 2-án tartott tántz vigadalomkor		23
1870. február 28-án ismét		2 (véka rozs)
B. APOR Mihályné		1

összesen 62, 54, azaz 62, 54

[81] Az előtt írt pénz összeg 62flr. 54 krajc. folyo 1872-ik év végéig kamatoztatván ki nőtte magát 85 flor. 80 krajcár ekkor többé ki nem adathattatván mert az orgona kijavított, fordított az orgona költségire. A fel-torjai templom orgonája kijavítására nézve a költségvetés meg történvén ment az összeg a művész készpénz fizetését illetőleg 220 forintra, mi történt? Altorjai báró APOR Géza eő nagysága kegyes indulatból adományozott e célra 140 írva 140 [!], vagyis száznegyven forintot és így kitelvén az összeg ujjított meg az orgona, tti. a chorus, a corpus bé festelen új széláda készítettett, új önsipok öntettek, a fa sipok ki javítottak, faival. Az erről valo költségvetés az eclesia ladjában meg levén ott jegyzette 1873-ban junius 10-én ZAIZON István mp. F. Torjai pap.

[84] Az 1821-dik esztendőben a nagyobb haragnak kötelire kendert egyedül tek. KÖNTZEI Imréné BODO Rákhel asszony ajándékozott. A kisebb harang kötelit a fel-torjaiak állották ki, tekintetes KÖNTZEI Ilona asszony pedig a POTSA Dávid úr özvegye a két kötelnek megcsinálásáért fizetett 1 Rehnens forintot.

**Protocoloale din sec. al XIX-lea
ale bisericii reformate din Turia
de Sus
(de Turia, jud. Covasna)
(Rezumat)**

Protocolul publicat este un manuscris de 84 de pagini care urmărește evenimentele mai importante ale istoriei bisericii reformate din Turia de Sus timp de 72 de ani (1801-1873). Protocolul s-a scris de preotul comunei, Antal SZABÓ (din Tg. Secuiesc), iar după moartea acestuia (1833) de către succesorul lui, István ZAIZON (din Ozun). Valoarea specifică a manuscrisului constă între altele în faptul că descrie edificiul vechii biserici dinaintea mare-lui cutremur din 1802 și mobilierul acestuia, respectiv clenodiile păstrate aici. De asemenea, în manuscris s-au descris cu grijă toate inscripțiile vechi, lăsându-ne astfel moștenire și un fel de cronologie a istoriei bisericii din perioada sfârșitul sec. XVIII. - începutul sec. XIX.

**The 19th Century Protocols of
the Reformed Church of
Feltorja (Today Belonging to
Turia, Covasna County)
(Abstract)**

The protocols of the past century to be presented form a manuscript of 84 pages, representing the most important events in the life of the Reformed church of Feltorja over 72 years. The document was written by the pastor Antal SZABÓ from Kézdivásárhely and continued after his death (in 1833) by the pastor István ZAIZON from Uzon. Among others, its special

value consists in the references to the building of the church before the earthquake of 1802, as well as to the objects in the church at that time. Every object and document is very accurately presented, thus offering the chronology of the church from the end of the 18th until the beginning of the 19th century.

É
Tövisch közt lévő Lihonnak
a I. 13. -

FELTORJAI REFORMÁ-
TA NEMES EKKLESIA-
NAK

Mindennemü mostani
BONUMAJT
magában foglaló

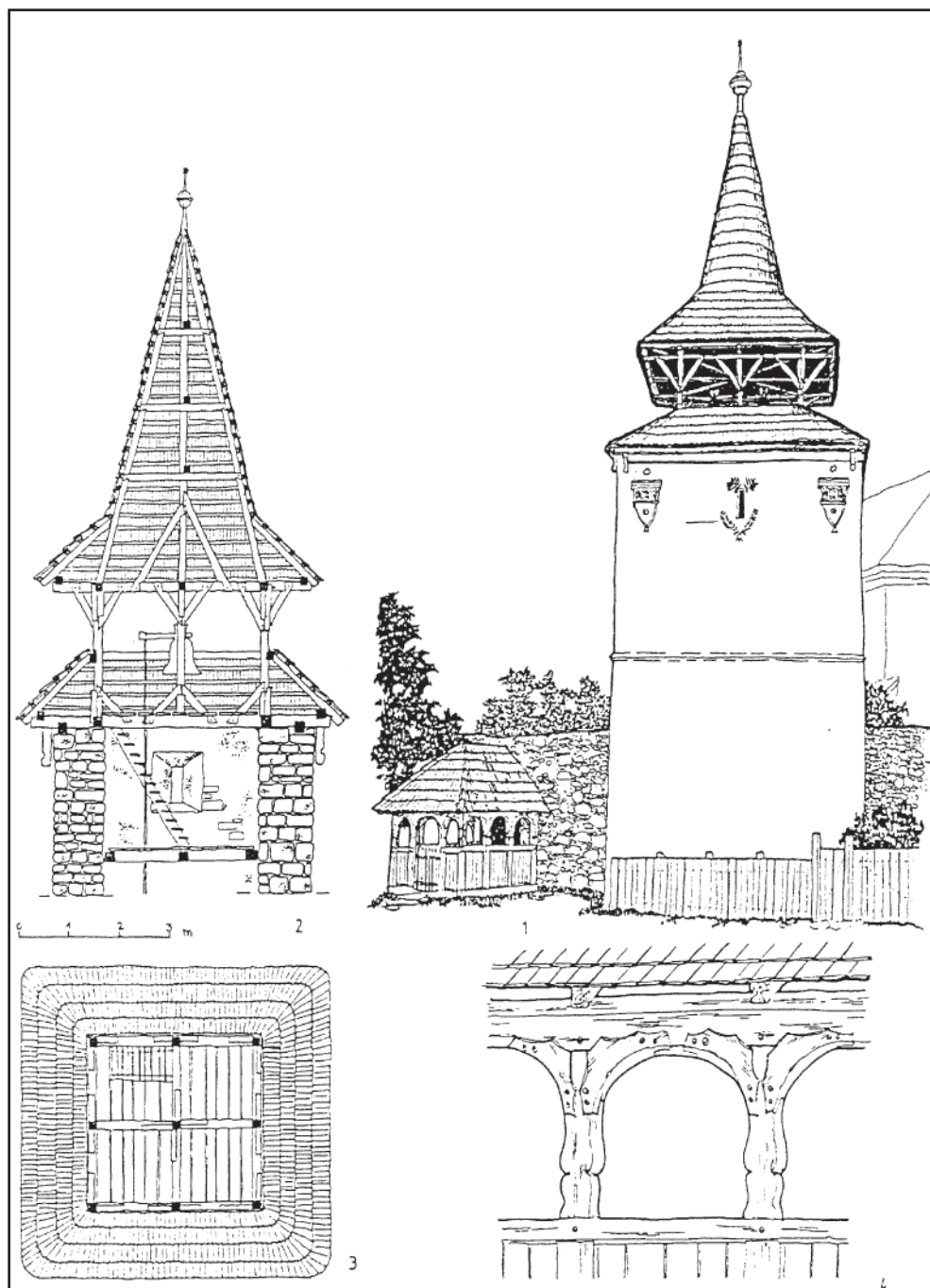
JEDEZŐ KÖNYV
melyet

Az Új Seculumnak kezdetében maga tulajdon
közfélegin készített.

K.V. SZABO ANTAL

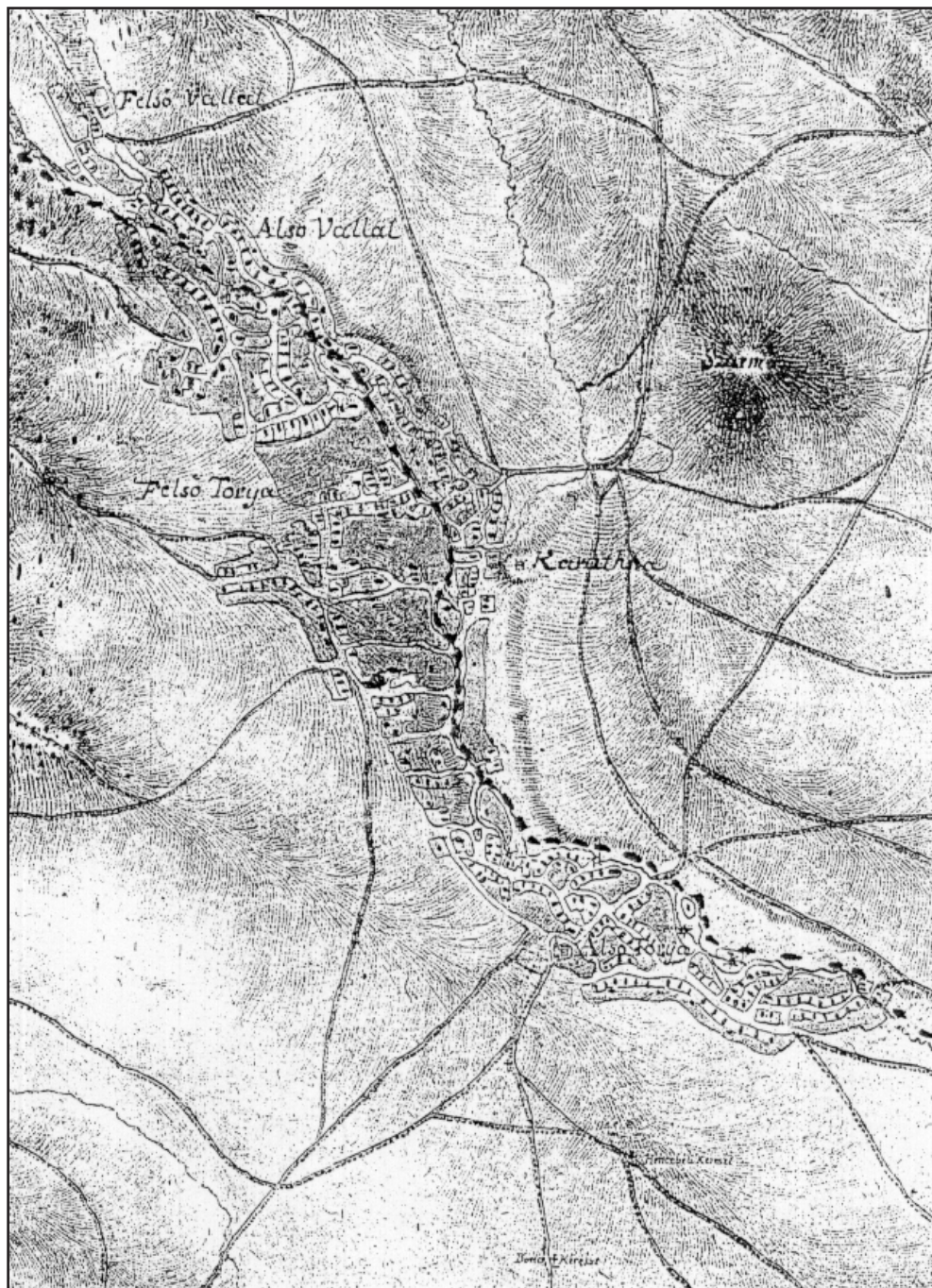
litoni való Passágának 10ik Ektendéjében
ANNO MDCCLXXIII Die 14. Junii

2. ábra A háromszéki Feltorja (ma Torja része) református harangtoronyának sisakja. Épült a 18. század közepén, cinteremkapuja 1770-ben 1. távlati rajz, 2. keresztmetszet, 3. alaprajz, 4. a cinterem tornácának részlete

3. ábra A Torja (akkor Felső- és Alsó Valál, Fel- és Altorja, Karatna) az első, II. József-féle felmérésen (1780–1784)

